

А. ЧЕХОВ

ВИШНЕВИЙ
САД

ИЗДАТЕЛЬСТВО

А. П. ЧЕХОВ

ВИШНЕВИЙ САД

Комедія в чотирьох діях

Переклад
М. КАЛИНОВИЧА

Державне видавництво
„МИСТЕЦТВО“
Київ. 1940

ДІЙОВІ ОСОБИ

Раневська, Любов Андріївна, поміщиця.

Аня, її дочка, 17 років.

Варя, її приймачка, 24 років.

Гаєв, Леонід Андрійович, брат Раневської.

Лопухін, Єрмолай Олексійович, купець.

Трофімов, Петро Сергійович, студент.

Сімеонов-Пищик, Борис Борисович, поміщик.

Шарлотта Іванівна, гувернантка.

Єпіходов, Семен Пантелейович, конторщик.

Дуняша, покоївка.

Фірс, лакей, старик 87 років.

Яша, молодий лакей.

Прохожий.

Начальник станції.

Поштовий чиновник.

Гості, прислуга.

Дія відбувається в маєтку Л. А. Раневської.

ДІЯ ПЕРША

Кімната, яка досі зветься дитячою. Одні з дверей ведуть у кімнату Ані. Світанок, скоро зійде сонце. Вже травень, цвітуть вишні, але в саду холодно, приморозок.

Вікна в кімнаті зачинені.

Входять Дуняша з свічкою і Лопахін із книжкою в руці.

Лопахін. Прийшов поїзд, слава богу. Котра година?

Дуняша. Скоро друга. *(Гасить свічку.)* Вже видно.

Лопахін. На скільки ж це спізнився поїзд? Години на дві, принаймні. *(Позіхає і потягується.)* Я то хороший, якого дурня вклеїв! Навмисне приїхав сюди, щоб на станції зустріти, і враз проспав... Сидячи заснув. Досада... Хоч би ти мене розбудила...

Дуняша. Я думала, що ви поїхали. *(Прислухається.)* Ось, здається, вже ідуть.

Лопахін *(прислухається)*. Ні... Багаж одержати, се і те... *(Пауза.)* Любов Андріївна прожила за кордоном п'ять років, не знаю, яка вона тепер стала... Хороша вона людина. Легка, проста людина. Пам'ятаю, коли я був

хлопчиною років п'ятнадцяти, батько мій покійний, — він тоді тут на селі в крамниці торгував, — ударив мене в обличчя кулаком, кров пішла з носа... Ми тоді разом прийшли чогось у двір, і він напідпитку був. Любов Андріївна, як тепер пам'ятаю, ще молоденька, худенька така, підвела мене до рукомийника, в оцій самій кімнаті, в дитячій. „Не плач, — каже, — мужичок, до весілля заживе...“ (Пауза.) Мужичок... Батько мій, справді, мужиком був, а я от у білій жилетці, жовтих черевиках. З свинячим рилом в калачний ряд... От тільки що багатий, грошей сила, а як подумати та розібратися, то мужик-мужиком... (Перегортає книжку.) Читав ось книжку і нічого не зрозумів. Читав і заснув. (Пауза.)

Дуняша. А собаки цілу ніч не спали, чують, що хазяїни їдуть.

Лопахін. Чого ти, Дуняшо, така...

Дуняша. Руки трясуться. Я знепритомнію.

Лопахін. Надто вже ти ніжна, Дуняшо. І одягаєшся, як панна, і зачіска теж. Так не можна. Треба пам'ятати, хто ти є.

Входить Єпіходов з букетом; він у піджаку і в яскраво вичищених чоботях, які дуже риплять; ввійшовши, він упускає букет.

Єпіходов (піднімає букет). Ось садівник прислав, говорить, в ідальні поставити. (Віддає Дуняші букет.)

Лопахін. І квасу мені принесеш.

Дуняша. Слухаю. *(Виходить.)*

Єпіходов. Зараз приморозок, три градуси морозу, а вишня вся в цвіту. Не можу похвалити нашого клімату. *(Зітхав.)* Не можу. Наш клімат не може сприяти в самий раз. Ось, Єрмолаю Олексійовичу, дозвольте вам додати, купив я собі позавчора чоботи, а вони, смію вас запевнити, риплять так, що нема ніякої змоги. Чим би змастити?

Лопахін. Відчепись. Набрид.

Єпіходов. Кожного дня трапляється зо мною якенебудь нещастя. І я не ремствую, звик і навіть усміхаюсь.

Дуняша входить, подає Лопахінові квас.

Єпіходов. Я піду. *(Натикається на стілець, який падає.)* От... *(Немов торжествуючи.)* От баците, даруйте на слові, яка річ, між іншим... Це просто аж надзвичайно! *(Виходить.)*

Дуняша. А до мене, Єрмолаю Олексійовичу, признаюся, Єпіходов посватався.

Лопахін. А!

Дуняша. Не знаю, вже й як... Людина він смирна, та тільки часом як почне говорити, нічого не зрозумієш. І гарно, і до серця доходить, тільки незрозуміло. Мені він начебто і подобається. Він мене любить до нестями. Людина він нещаслива, кожного дня щоне-

будь. Його так і дражнять у нас: двадцять два нещастя...

Лопакін (*прислухається*). От, здається, ідуть...

Дуняша. Ідуть! Що ж це зо мною... похолоділа вся.

Лопакін. Ідуть, справді. Ходім зустрічати. Чи пізнає вона мене? П'ять років не бачились.

Дуняша (*хвилюючись*). Я зараз упаду... Ах, упаду!

Чути, як до будинка під'їжджають два екіпажі. Лопакін і Дуняша швидко виходять. Сцена порожня. В сусідніх кімнатах починається шум. Через сцену, спираючись на паличку, квапливо проходить Фірс, який їздив зустрічати Любов Андріївну; він у старовинній лівреї і в високому капелюсі; щось говорить сам до себе, але не можна розібрати жодного слова. Шум за сценою все посилюється. Голос: „Ось пройдемо отут...“ Любов Андріївна, Аня і Шарлотта Іванівна з собачкою на ланцюжку, одягнені по-дорожньому, Варя в пальто і хустці, Гавв, Сімеонов-Пищик, Лопакін, Дуняша з клунком і зонтиком, прислуга з речами — всі йдуть через кімнату.

Аня. Пройдімо тут. Ти, мамо, пам'ятаєш, яка це кімната?

Любов Андріївна (*радісно, крізь сльози*). Дитяча!

Варя. Як холодно, в мене руки задубіли. (*Любові Андріївні.*) Ваші кімнати, біла і фіолетова, такими ж і залишилися, мамочко.

Любов Андріївна. Дитяча, люба моя, прекрасна кімната... Я тут спала, коли була маленькою... (Плаче.) І тепер я наче маленька... (Цілує брата, Варю, потім знов брата.) А Варя все така сама, як була, на монашку схожа. І Дуняшу я пізнала... (Цілує Дуняшу.)

Гаєв. Поїзд спізнився на дві години. Як вам це подобається? Які порядки?

Шарлотта (Пищикові.) Моя собака і горіхи їсть.

Пищик (здивовано). Ви подумайте!

Виходять усі, крім Ані і Дуняші.

Дуняша. Заждалися ми... (Знімає з Ані пальто, капелюшок.)

Аня. Я не спала в дорозі чотири ночі... тепер змерзла дуже.

Дуняша. Ви поїхали у великий піст, тоді був сніг, був мороз, а тепер? Люба моя! (Сміється, цілує її.) Заждалася вас, радість моя, сонечко... Я скажу вам зараз, ні одної хвилини не можу втерпіти...

Аня (мляво). Знов щонебудь...

Дуняша. Конторщик Єпіходов після великодня до мене посватався.

Аня. Ти все про те саме... (Поправляючи волосся.) Я розгубила всі шпильки... (Вона дуже втомлена, навіть похитується.)

Дуняша. Вже я не знаю, що й думати. Він мене любить, так любить!

Аня (*дивиться в свої двері, ніжно*). Моя кімната, мої вікна, неначе я й не виїздила! Я дома! Завтра ранком встану, побіжу в сад... О, коли б я могла заснути! Я не спала всю дорогу, мучила мене тривога.

Дуняша. Позавчора Петро Сергійович приїхали.

Аня (*радісно*). Петя!

Дуняша. В бані сплять, там і живуть. Боюся, кажуть, заважати. (*Глянувши на свій кишеньковий годинник*.) Треба б їх розбудити, та Варвара Михайлівна заборонила. Ти, каже, його не буди.

Входить Варя, на поясі в неї в'язка ключів.

Варя. Дуняшо, швидше кофе... Мамочка кофе просить.

Дуняша. В цю ж хвилинку. (*Виходить*.)

Варя. Ну, слава богу, приїхали. Знов ти дома. (*Ластячись*.) Душечка моя приїхала! Красунечка приїхала!

Аня. Натерпілась я.

Варя. Уявляю!

Аня. Виїхала я на страсному тижні, тоді було холодно. Шарлотта всю дорогу говорить, показує фокуси. І навіщо ти нав'язала мені Шарлотту...

Варя. Не можна ж тобі самій їхати, серденько. В сімнадцять років!

Аня. Приїжджаємо в Париж, там холодно, сніг. По-французькому розмовляю я жахливо. Мама живе на п'ятому поверсі, приходжу до неї, в неї якісь французи, дами, старий патер з книжкою, накурено, непривітно. Мені враз стало жаль маму, так жаль, я обняла її голову, стиснула руками і не можу випустити. Мама потім все пригорталась, плакала...

Варя (*крізь сльози*). Не говори, не говори...

Аня. Дачу свою коло Ментони вона вже продала, в неї нічого не лишилось, нічого. В мене теж не лишилося ні копійки, ледве доїхали. І мама не розуміє! Сядемо на вокзалі обідати, і вона замовляє щонайдорожче і на чай лакеям дає по карбованцю. Шарлотта теж. Яша теж замовляє собі порцію, просто жах. Адже в мамі лакей Яша, ми привезли його сюди...

Варя. Бачила падлюку.

Аня. Ну що, як? Заплатили проценти?

Варя. Де там.

Аня. Боже мій, боже мій...

Варя. В серпні будуть продавати маєток...

Аня. Боже мій...

Лопахін (*заглядає в двері і мугикає*). Ме-е-е...

(*Виходить.*)

Варя (*крізь сльози*). Отак і дала б йому...

(*Погрожує кулаком.*)

Аня (*обнімає Варю, тихо*). Варя, він посва-
тався? (*Варя заперечливо хитає головою.*) Аджеж
він тебе любить... Чому ви не поговорите,
чого ви чекаєте?

Варя. Я так думаю, нічого в нас не вийде.
В нього справ багато, йому не до мене...
і уваги не звертає. Бог з ним зовсім, тяжко
мені його бачити... Всі говорять про наше
весілля, всі поздоровляють, а насправді нічого
нема, все як сон... (*Іншим тоном.*) В тебе брош-
ка, наче як бджілка.

Аня (*сумно*). Це мама купила. (*Іде в свою кім-
нату, говорить весело, по-дитячому.*) А в Парижі
я на повітряному шарі літала!

Варя. Душечка моя приїхала! Красунечка
приїхала!

Дуняша вже вернулася з кофейником і варить кофе.

Варя (*стоїть коло дверей*). Ходжу я, любонь-
ко, цілий день по хазяйству і все мрію.
Видати б тебе за багатого чоловіка, і я б тоді
була спокійніша, пішла б собі в пустинь, потім
в Київ... в Москву, і так би все ходила по
святих місцях... Ходила б і ходила. Благолепіє!

Аня. Пташки співають в саду. Котра тепер
година?

Варя. Мабуть третя. Тобі пора спати, лю-
бонько. (*Входячи в кімнату до Ані.*) Благолепіє!

Входить Яша з пледом, дорожною сумочкою.

Яша *(іде через сцену, делікатно)*. Тут можна пройти?

Дуняша. І не пізнаєш вас, Яша. Який ви стали за кордоном.

Яша... Гм... А ви хто?

Дуняша. Коли ви виїздили звідси, я була отака... *(Показує від підлоги.)* Дуняша, Федора Козоєдова дочка. Ви не пам'ятаєте!

Яша. Гм... Огірочок! *(Оглядається й обнімає її, вона скрикує і впускає блюдеце. Яша швидко виходить.)*

Варя *(в дверях, незадоволеним голосом)*. Що тут іще?

Дуняша *(крізь сльози)*. Блюдечко розбила...

Варя. Це на добре.

Аня *(вийшовши з своєї кімнати)*. Треба б маму попередити: Петя тут.

Варя. Я наказала не будити його.

Аня *(задумливо)*. Шість років тому помер батько, через місяць утонув у річці брат Гриша, гарненький семилітній хлопчик. Мама не перенесла, пішла, пішла не оглядаючись... *(Здрігається.)* Як я її розумію, коли б вона знала! *(Пауза.)* А Петя Трофімов був учителем Гриші, він може нагадати...

Входить Фірс; він у піджаку і білому жилеті.

Фірс *(іде до кофейника, заклопотано)*. Пані тут будуть пити... *(Надіває білі рукавички.)* Готовий кофій? *(Суворо Дуняші.)* Ти! А вершки?

Дуняша. Ах, боже мій... (*Швидко виходить.*)

Фірс (*клопочеться коло кофейника*). Ех, ти, недотепа... (*Мурмоче про себе.*) Приїхали з Парижа... І пан колись їздив до Парижа... кінсьми... (*Сміється.*)

Варя. Фірс, ти про що?

Фірс. Чого зволите? (*Радісно.*) Пані моя приїхала! Діждався! Тепер хоч і померти... (*Плаче від радості.*)

Входять Любов Андріївна, Гаєв і Сімеонов-Пищик; Сімеонов-Пищик в піддвовці з тонкого сукна і шароварах. Гаєв, входячи, руками і всім тілом робить рухи, неначе грає на більярді.

Любов Андріївна. Як це воно? Дай лишень згадати... Жовтого в куток! Дуплет у середину!

Гаєв. Ріжу в куток! Колись ми з тобою, сестра, спали в оцій самій кімнаті, а тепер мені вже п'ятдесят один рік, як це не дивно...

Лопакін. Так, час іде.

Гаєв. Кого?

Лопакін. Час, кажу, йде.

Гаєв. А тут пачулями пахне.

Аня. Я спати піду. На добраніч, мамо. (*Цілує матір.*)

Любов Андріївна. Ненаглядна дитиночка моя. (*Цілує їй руки.*) Ти рада, що ти дома? Я ніяк не опам'ятаюсь.

Аня. Прощай, дядю.

Гаєв (*цілує їй лице, руки*). Господь з тобою. Яка ти схожа на свою матір! (*Сестрі.*) Ти, Любо, в її роки була точно така.

Аня подає руку Лопакіну і Пищикові, виходить і зачиняє за собою двері.

Любов Андріївна. Вона дуже втомилась.

Пищик. Дорога, мабуть, довга.

Варя (*Лопакіну і Пищикові*). Що ж, панове? Третя година, пора й честь знати.

Любов Андріївна (*сміється*). Ти все така сама, Варя. (*Притягає її до себе і цілує.*) Ось вип'ю кофе, тоді всі підемо. (*Фірс кладе їй під ноги подушечку.*) Спасибі, рідний. Я звикла до кофе. П'ю його і вдень, і вночі. Спасибі, мій старенький. (*Цілує Фірса.*)

Варя. Піти подивитись, чи всі речі привезли... (*Виходить.*)

Любов Андріївна. Невже це я сиджу? (*Сміється.*) Мені хочеться плигати, розмахувати руками. (*Закриває лице руками.*) А що як я сплю! Бачить бог, я люблю батьківщину, люблю ніжно, я не могла дивитися з вагона, все плакала. (*Крізь сльози.*) Одначе ж треба пити кофе. Спасибі тобі, Фірс, спасибі, мій старенький. Я така рада, що ти ще живий. Фірс. Позавчора.

Гаєв. Він погано чує.

Лопакін. Мені оце, в п'ятій годині ранку, до Харкова їхати. Така досада! Хотілося подивитись на вас, поговорити... Ви все така ж чудова.

Пищик *(важко дихає)*. Навіть ще краща стала... Одягнена по-парижському... пропадай моя телега, всі чотири колеса...

Лопакін. Ваш брат, ось Леонід Андрійович, говорить про мене, що я хам, я куркуль, але це мені зовсім байдуже. Нехай говорить. Хотілося б тільки, щоб ви мені вірили, як раніше, щоб ваші чудові, зворушливі очі дивилися на мене, як колись. Боже милосердний! Мій батько був кріпаком у вашого діда і батька, але ви, саме ви, зробили для мене колись так багато, що я забув усе і люблю вас, як рідну... більше, ніж рідну.

Любов Андріївна. Я не можу всидіти, не можу. *(Схоплюється і ходить, дуже схвильована.)* Я не переживу цієї радості... Смійтеся з мене, я дурна... Шафонько моя рідна... *(Цілує шафу.)* Столику мій...

Гаєв. А без тебе тут няня померла.

Любов Андріївна *(сідає і п'є кофе)*. Так, царство небесне. Мені писали.

Гаєв. І Анастасій помер. Петрушка Косой від мене пішов і тепер у місті в пристава живе. *(Виймає з кишені коробку з цукерками, смокче.)*

Пищик. Донька моя, Дашенька... вам кланяється...

Лопахін. Мені хочеться сказати вам щонебудь дуже приємне, веселе. (Глянувши на годинник.) Зараз їду, ніколи розмовляти... ну, та я в двох-трьох словах. Вам уже відомо, вишневий сад ваш продається за борги, на 22-ге серпня призначено торги, але ви не турбуйтеся, моя дорога, спить собі спокійно, вихід є... Ось мій проект. Прошу уваги! Ваш маєток знаходиться лише за двадцять верстов від міста, поблизу пройшла залізниця, і якщо вишневий сад і землю понад річкою розбити на дачні ділянки і здавати потім в аренду під дачі, то ви матимете щонайменше двадцять п'ять тисяч на рік прибутку.

Гаєв. Вибачте, яка дурниця!

Любов Андріївна. Я вас не зовсім розумію, Ермолаю Олексійовичу.

Лопахін. Ви будете брати з дачників щонайменше по двадцять п'ять карбованців у рік за десятину, і коли тепер же зробити оголошення, то, я ручуся вам чим завгодно, у вас до осені не залишиться жодного вільного клаптика, все розберуть. Одним словом, поздоровляю, ви врятовані. Місцевість чудова, річка глибока. Тільки, звичайно, треба трохи прибрати, почистити... наприклад, скажімо, знести всі старі будівлі, оцей бу-

динок, який уже ні на що не годиться, вирубати старий вишневий сад...

Любов Андріївна. Вирубати? Любий мій, пробачте, ви нічого не розумієте. Якщо в усій губернії є щось цікаве, навіть видатне, то це тільки наш вишневий сад.

Лопухін. Видатного в цьому саду тільки те, що він дуже великий. Вишня родить раз у два роки, та й тієї нікуди дівати, ніхто не купує.

Гаєв. І в „Енциклопедичному словнику“ згадується про цей сад.

Лопухін (*глянувши на годинник*). Коли нічого не придумаємо і ні до чого не прийдемо, то 22-го серпня і вишневий сад, і весь маєток будуть продавати з аукціону. Зважуйтеся ж! Іншого виходу нема, присягаюся вам. Нема і нема.

Фірс. За старих часів, років сорок-п'ятдесят тому вишню сушили, мочили, маринували, варення варили і, бувало...

Гаєв. Помовчи, Фірс.

Фірс. І, бувало, сушену вишню возами відправляли в Москву і в Харків. Грошей було! І сушена вишня тоді була м'яка, соковита, солодка, запашна... Спосіб тоді знали...

Любов Андріївна. А де ж тепер той спосіб?

Фірс. Забули. Ніхто не пам'ятає.

Пищик (Любові Андріївні). Що в Парижі?
Як? Їли жаб?

Любов Андріївна. Крокодилів їла.

Пищик. Ви подумайте...

Лопахін. Досі на селі були тільки пани і мужики, а тепер появились ще дачники. Всі міста, навіть самі найменші, оточені тепер дачами. І можна сказати, дачник років через двадцять розмножитья надзвичайно. Тепер він тільки чай п'є на балконі, алеж може статися, що на своїй одній десятині він заходиться хазяйнувати, і тоді ваш вишневий сад стане щасливим, багатим, розкішним...

Гаєв (обурюючись). Які дурниці!

Входять Варя і Яша.

Варя. Тут, мамочко, вам дві телеграми. (Вибирає ключ і з дзвоном відмикає старовинну шафу.)
Ось вони.

Любов Андріївна. Це з Парижа. (Рве телеграми, не читаючи.) З Парижем покінчено...

Гаєв. А ти знаєш, Любо, скільки цій шафі років? Тиждень тому я висунув нижній ящик, дивлюсь, а там випалено цифри. Шафа зроблена рівно сто років тому. Як вам це подобається? А? Можна було б ювілей відсвяткувати. Річ нежива, а все-таки, що не кажіть, книжкова шафа.

Пищик *(здивовано)*. Сто років... Ви подумайте!

Гаєв. Так... Це річ... *(Обмацавши шафу)*. Дорога, вельмишановна шафа! Вітаю твоє існування, що от уже понад сто років було спрямоване до світлих ідеалів добра і справедливості; твій мовчазний заклик до плодотворної праці не ослабав на протязі ста років, підтримуючи *(крізь сльози)* в поколіннях нашого роду бадьорість, віру в краще майбутнє і виховуючи в нас ідеали добра і громадської самосвідомості. *(Пауза.)*

Лопакін. Так...

Любов Андріївна. Ти все такий самий, Льоню.

Гаєв *(трохи сконфужений)*. Від кулі направо в куток! Ріжу в середню!

Лопакін *(подивившись на годинник)*. Ну, мені пора.

Яша *(подає Любові Андріївні ліки)*. Може, приймете зараз пілюлі...

Пищик. Не треба приймати медикаментів, найлюбіша... від них ні шкоди, ні користі... Дайте но сюди... вельмишановна. *(Бере пілюлі, висипав собі на долоню, дує на них, кладе в рот і запиває квасом.)* От!

Любов Андріївна *(злякано)*. Та ви збожеволіли!

Пищик. Всі пілюлі прийняв.

Лопахін. Ну й прірва! *(Всі сміються.)*

Фірс. Вони були в нас на великдень, пів-відра огірків з'їли... *(Мурмоче.)*

Любов Андріївна. Про що це він?

Варя. Вже три роки отак мурмоче. Ми звикли.

Яша. Похилий вік.

Шарлотта Іванівна в білому платті, дуже худа, стягнута, з лорнеткою на поясі проходить через сцену.

Лопахін. Пробачте, Шарлотта Іванівна, я не встиг ще поздороватися з вами. *(Хоче поцілувати в неї руку.)*

Шарлотта *(віднімає руку)*. Коли дозволити вам поцілувати руку, то ви потім захочете в лікоть, потім в плече...

Лопахін. Не щастить мені сьогодні. *(Всі сміються)* Шарлотта Іванівна, покажіть фокус!

Любов Андріївна. Шарлотто, покажіть фокус!

Шарлотта. Не треба. Я спати хочу. *(Виходить.)*

Лопахін. Через три тижні побачимось. *(Цілує Любові Андріївні руку.)* Покищо прощайте. Пора. *(Гаєву.)* До побачення. *(Цілується з Пищиком.)* До побачення. *(Подає руку Варі, потім Фірсові й Яші)* Не хочеться їхати. *(Любові Андріївні.)* Якщо надумаете про дачі і вирішите,

тоді дайте знати, я в позику тисяч п'ятдесят дістану. Серйозно подумайте.

Варя (*сердито*). Та йдіть же, нарешті!

Лопахін. Іду, іду... (*Виходить*.)

Гаєв. Хам. А втім, пардон... Варя виходить за нього заміж, це Варин женишок.

Варя. Не говоріть, дядечку, зайвого.

Любов Андріївна. Що ж, Варя, я буду дуже рада. Він хороша людина.

Пищик. Людина, треба правду говорити... найдостойніша... І моя Дашенька... теж говорить, що... різні слова говорить. (*Хропе, але зразу ж прокидається*.) А все-таки, вельмишановна, позичте мені... двісті сорок карбованців... завтра по закладній проценти платити...

Варя (*злякано*). Нема, нема!

Любов Андріївна. У мене справді нема нічого.

Пищик. Знайдуться. (*Сміється*.) Не втрачаю ніколи надії. От, думаю, вже все пропало, загинув, коли глядь,—залізниця по моїй землі пройшла і... мені заплатили. А там, дивись, ще щонебудь трапиться не сьогодні, то завтра... Двісті тисяч виграє Дашенька... В неї білет є.

Любов Андріївна. Кофе випито, можна й на відпочинок.

Фірс (*чистить щіткою Гавва, повчально*). Знов

не ті брючки наділи. І що мені з вами робити!

Варя *(тихо)*. Аня спить. *(Тихо відчиняє вікно)*. Уже зійшло сонце, не холодно. Гляньте, мамочко: які чудові дерева! Боже мій, повітря! Шпаки співають!

Гаєв *(відчиняє друге вікно)*. Сад весь білий. Ти не забула, Любо? Оця довга алея йде прямо-прямо, немов протягнутий ремінь, вона блищить у місячні ночі. Ти пам'ятаєш? Не забула?

Любов Андріївна *(дивиться у вікно на сад)*. О, моє дитинство, чистота моя! В цій дитячій я спала, дивилася звідси на сад, щастя прокидалося разом з мною кожного ранку, і тоді він був таким самим, ніщо не змінилось. *(Сміється від радості)*. Весь, весь білий! О, сад мій! Після темної непогожої осені і холодної зими знов ти молодий, повний щастя, ангели небесні не покинули тебе... Якби зняти з грудей і з плечей моїх важкий камінь, якби я могла забути моє минуле!

Гаєв. Так, і сад продадуть за борги, як це не дивно...

Любов Андріївна. Гляньте, покійна мама йде по саду... в білому платті! *(Сміється від радості)*. Це вона.

Гаєв. Де?

Варя. Господь з вами, мамочко.

Любов Андріївна. Нікого нема, мені привиділося. Направо, на повороті до бесідки, біле деревце схилилося, схоже на жінку...

Входить Трофімов, у поношеному студентському мундирі, в окулярах.

Любов Андріївна. Який чудовий сад! Білі маси квіток, блакитне небо...

Трофімов. Любов Андріївна! *(Вона оглянулася на нього.)* Я тільки вклонюся вам і зараз піду. *(Гаряче цілує руку.)* Мені наказано було чекати до ранку, але в мене не вистачило терпіння...

Любов Андріївна дивиться, не розуміючи.

Варя *(крізь сльози)*. Це Петя Трофімов...

Трофімов. Петя Трофімов, колишній учитель вашого Гриші... Невже я так змінився?

Любов Андріївна обнімає його і тихо плаче.

Гаєв *(збентежено)*. Годі, годі, Любо.

Варя *(плаче)*. Говорила ж, Петю, щоб почекали до завтра.

Любов Андріївна. Гриша мій... мій хлопчик... Гриша... син...

Варя. Що ж робити, мамочко. Воля божа.

Трофімов *(м'яко, крізь сльози)*. Годі, годі...

Любов Андріївна (*тихо плаче*). Хлопчик загинув, утонув... Для чого? Для чого, мій друже? (*Тихіше.*) Там Аня спить, а я голосно говорю... здіймаю шум... Що ж, Петю? Чого ви так змарніли? Чого постаріли?

Трофімов. Мене у вагоні одна баба назвала так: облізлий пан.

Любов Андріївна. Ви були тоді зовсім хлопчиком, милим студентиком, а тепер волосся не густе, окуляри. Невже ви все ще студент? (*Іде до дверей.*)

Трофімов. Мабуть, я буду вічним студентом.

Любов Андріївна (*цілує брата, потім Варю*). Ну, ідіть спати... Постарівся і ти, Леоніде.

Пищик (*іде за нею*). Значить, тепер спати... Ох, подагра моя. Я у вас залишуся... Мені б, Любов Андріївна, душа моя, завтра вранці... двісті сорок карбованців...

Гаєв. А цей усе своєї.

Пищик. Двісті сорок карбованців... проценти по закладній платити.

Любов Андріївна. Нема в мене грошей, голубчику.

Пищик. Віддам, серце... Сума мізерна...

Любов Андріївна. Ну, добре, Леонід дасть... Ти дай, Леоніде.

Гаєв. Дам я йому, держи кишеню.

Любов Андріївна. Що ж робити, дай...
Йому треба... Він віддасть.

Любов Андріївна, Трофімов, Пищик і
Фірс виходять. Залишається Гаєв, Варя і Яша.

Гаєв. Сестра не відвикла ще розкидатися
грішми. (Яші.) Відійди, голубе, від тебе кур-
кою тхне.

Яша (з усмішкою). А ви, Леоніде Андрійо-
вичу, все такий самий, як були.

Гаєв. Кого? (Варі.) Що він сказав?

Варя (Яші). Твоя мати прийшла з села,
від учора сидить у челядні, хоче побачити-
тися...

Яша. Бог з нею зовсім!

Варя. Ах, безстидник!

Яша. Дуже треба. Могла б і завтра при-
йти. (Виходить.)

Варя. Мамочка така ж, як була, ні трохи
не змінилась. Якби їй волю, вона б усе роз-
дала.

Гаєв. Так... (Пауза.) Коли проти якоїсь
хвороби пропонується дуже багато ліків, то
це значить, що хвороба невігойна. Я думаю,
напружую мозок, у мене багато засобів, дуже
багато і, значить, по суті, жодного. Добре б
одержати від когонебудь спадщину, добре б
видати нашу Аню за дуже багату людину,
добре б поїхати в Ярославль і спробувати

щастя в тітки-графині. Адже тітка дуже, дуже багата.

Варя *(плаче)*. Якби бог поміг.

Гаєв. Не реви. Тітка дуже багата, але нас вона не любить. Сестра, поперше, вийшла заміж за присяжного повіреного, не дворянина...

Аня показується в дверях.

Гаєв. Вийшла не за дворянина і поводи-лася, не можна сказати, щоб дуже добро-чесно. Вона хороша, добра, славна, я її дуже люблю, але, які там не придумуй пом'якшу-ючі обставини, все ж треба признатись, вона порочна. Це чувається в найменшому її русі.

Варя *(пошепки)*. Аня стоїть у дверях.

Гаєв. Кого? *(Пауза.)* Дивно, мені щось у праве око попало... погано став бачити. І в четвер, коли я був в окружному суді...

Входить Аня.

Варя. Чого ж ти не спиш, Аню?

Аня. Не спиться. Не можу.

Гаєв. Крихітка моя. *(Цілує Ані лице, руки.)* Дитино моя... *(Крізь сльози.)* Ти не племінниця, ти мій ангел, ти для мене все. Вір мені, вір...

Аня. Я вірю тобі, дядю. Тебе всі люблять, поважають... але, любий дядю, тобі треба

мовчати, лише мовчати. Що ти говорив тільки що про мою маму, про свою сестру? Нащо ти це говорив?

Гаєв. Так, так... *(Ії рукою закриває собі лице.)* Справді, це жахливо! Боже мій! Боже, спаси мене! І сьогодні я промову говорив перед шафою... так безглуздо! І тільки як кінчив, зрозумів, що безглуздо.

Варя. Правда, дядечку, вам треба б мовчати. Мовчіть собі, і все.

Аня. Коли мовчатимеш, тобі ж самому буде спокійніше.

Гаєв. Мовчу. *(Цілує Ані і Варі руки.)* Мовчу. Тільки от про справу. В четвер я був в окружному суді, ну, зійшлася компанія, почалась розмова про те, про се, п'яте-десяте, і, здається, от можна буде влаштувати позику під векселі, щоб заплатити проценти в банк.

Варя. Якби господь поміг!

Гаєв. У вівторок поїду, ще раз поговорю. *(Варі.)* Не реви. *(Ані.)* Твоя мама поговорить з Лопакіним; він, звичайно, їй не відмовить... А ти, як відпочиєш, поїдеш в Ярославль до графині, твоєї бабуні. Отак і будемо діяти з трьох кінців — і справа наша врятована. Проценти ми заплатимо, я певен... *(Кладе в рот цукерок.)* Честю моєю, чим хочеш клянусь, маєток не буде проданий! *(Збуджено.)* Щастям моїм клянуся! Ось тобі моя рука, назви мене

тоді поганцем, безчесною людиною, коли я допущу до аукціону! Всією істотою моєю клянуся!

Аня (*спокійний настрій повернувся до неї, вона щаслива*). Який ти хороший, дядечку, який розумний! (*Обнімає дядю.*) Я тепер спокійна! Я спокійна! Я щаслива!

Входить Фірс.

Фірс (*докірливо*). Леоніде Андрійовичу, бога ви не боїтеся! Коли ж спати?

Гаєв. Зараз, зараз. Ти йди собі, Фірсе. Я вже, так і бути, сам роздягнусь. Ну, дітки, бай-бай... Подробиці завтра, а тепер ідіть спати. (*Цілує Аню і Варю.*) Я людина восьмидесятих років... Не хвалять тих часів, а все ж можу сказати, за переконання мені перепадало немало в житті. Недаром мене мужик любить. Мужика треба знати! Треба знати, з якого...

Аня. Знов ти, дядю!

Варя. Ви, дядечку, мовчіть.

Фірс (*сердито*). Леоніде Андрійовичу!

Гаєв. Іду, іду... Лягайте. Від двох бортів у середину! Кладу чистого... (*Виходить, за ним дріботить Фірс.*)

Аня. Я тепер спокійна. В Ярославль їхати не хочеться, я не люблю бабки, а все ж я спокійна. Спасибі дяді. (*Сідає.*)

Варя. Треба спати. Піду. А тут без тебе була неприємність. В старій челядні, як тобі відомо, живуть самі старі слуги: Єфім'юшка, Поля, Євстигній, ну і Карпо. Почали вони пускати до себе ночувати якихсь пройдисвітів — я промовчала. Коли це, чую, пустили чутку, ніби я звеліла годувати їх самим горохом. Від скупості, бачиш... І це все Євстигній... Добре, думаю. Коли так, думаю, то почекай же. Кличу я Євстигнія. (*Позіхає.*) Приходить... Як же ти, кажу, Євстигнію... дурень ти такий... (*Глянувши на Аню.*) Анічко! (*Пауза.*) Заснула... (*Бере Аню під руку.*) Ходімо в ліжку... Ходім!.. (*Веде її.*) Душечка моя заснула! Ходім... (*Ідуть.*)

Далеко за садом пастух грає на сопілці.
Трофімов іде через сцену і, побачивши Варю і Аню, зупиняється.

Варя. Тссс... Вона спить... спить... Ходімо, рідна.

Аня (*тихо, у півсні*). Я так втомилася... все дзвіночки... Дядя... любий, і мама, і дядя...

Варя. Ходім, рідна, ходім... (*Виходять у кімнату Ані.*)

Трофімов (*розчулено*). Сонечко моє! Весна моя!

ЗАВІСА

ЦІЯ ДРУГА

Поле. Стара, покривлена, давно покинута капличка, коло неї колодязь, великі камені, що колись були, мабуть, могильними плитами, і стара лава. Видно дорогу до садиби Гаєва. Осторонь, здіймаючись, темніють тополі; там починається вишневий сад. Вдалині ряд телеграфних стовпів, і далеко-далеко на обрії неясно намічається велике місто, яке буває видно тільки в дуже гарну, ясну погоду. Незабаром сяє сонце. Шарлотта, Яша і Дуняша сидять на лаві; Єпіходов стоїть побіля і грає на гітарі, всі сидять замислившись. Шарлотта в старому кашкеті; вона зняла з плечей рушницю і поправляє пряжку на ремені.

Шарлотта (*в роздумі*). У мене нема справжнього паспорта, я не знаю, скільки мені років, і мені все здається, що я молоденька, Коли я була маленькою дівчинкою, то мій батько і мамаша їздили по ярмарках і давали вистави, дуже гарні. А я плигала salto-mortale і різні штучки. І коли папаша і мамаша вмерли, мене взяла до себе одна німецька пані і стала мене вчити. Добре. Я виросла, потім пішла в гувернантки. А звідки я і хто я — не знаю... Хто мої батьки, може, вони не вінчалися... не знаю. (*Дістав з кишені огірок*

і їсть.) Нічого не знаю. *(Пауза.)* Так хочеться поговорити, та ні з ким... Нікого в мене нема.

Єпіходов *(грає на гітарі і співає)*. „Что мне до шумного света, что мне друзья и враги...“ Як приємно грати на мандоліні!

Дуняша. Це гітара, а не мандоліна. *(Дивиться в дзеркальце і пудриться.)*

Єпіходов. Для безумця, який закохався, це мандоліна. *(Наспівує.)* „Было бы сердце согрето жаром взаимной любви...“

Яша підспівує.

Шарлотта. Жахливо співають ці люди... пху! Як шакали.

Дуняша *(Яші)*. Все-таки яке щастя побувати за кордоном.

Яша. Так, звичайно. Не можу з вами не погодитися. *(Позіхав, потім закурює сигару.)*

Єпіходов. Зрозуміла річ. За кордоном все давно вже в цілковитій комплекції.

Яша. Само собою.

Єпіходов. Я розвинена людина, читаю різні знамениті книги, але ніяк не можу зрозуміти на пряму, чого мені власне хочеться, жити мені, чи застрілитись, власне кажучи, а проте, я завжди ношу при собі револьвер. Ось він... *(Показує револьвер.)*

Шарлотта. Кінчила. Тепер піду. *(Надіває рушницю.)* Ти, Єпіходов, дуже розумна людина

і дуже страшна; тебе повинні шалено любити жінки. Бррр! *(Іде.)* Ці розумники всі такі дурні, ні з ким мені поговорити... Все сама, сама, нікого в мене нема і... і хто я, навіщо я, невідомо... *(Йде не поспішаючи.)*

Епіходов. Власне кажучи, не торкаючись інших предметів, я повинен висловитися про себе, між іншим, що доля ставиться до мене без жалю, немов буря до невеликого корабля. Коли, припустімо, я помиляюсь, тоді навіщо ж сьогодні ранком я прокидаюся, приміром сказати, дивлюсь, а в мене на грудях страшенної величини павук... От такий. *(Показує обома руками.)* І теж квасу візьмеш, щоб напитись, а там, дивись, щонебудь надзвичайно непристойне, як от тарган. *(Пауза.)* Ви читали Бокля? *(Пауза.)* Я бажаю потурбувати вас, Авдотіє Федорівно, на пару слів.

Дуняша. Кажіть.

Епіходов. Мені б бажано з вами насамоті... *(Зітхає.)*

Дуняша *(збентежено)*. Добре... тільки спочатку принесіть мені мою тальмочку... Вона коло шафи... тут трошки сиро...

Епіходов. Гаразд... принесу... Тепер я знаю, що мені робити з моїм револьвером... *(Бере гітару і йде, награвуючи.)*

Яша. Двадцять два нещастя! Дурний чоловік, між нами кажучи. *(Позіхає.)*

Дуняша. Не дай бог, застрілиться. *(Пауза.)* Я стала тривожна, все непокоюсь. Мене ще дівчинкою взяли до панів, я тепер відвикла від простого життя, і от руки білі-білі, як у панночки. Ніжна стала, така делікатна, благородна, всього боюсь... Страшно так. І якщо ви, Яша, обманете мене, то я не знаю, що буде з моїми нервами.

Яша *(цілує її)*. Огірочок! Звичайно, кожна дівчина повинна себе шанувати, і я більше всього не люблю, коли дівчина поганої поведінки.

Дуняша. Я палко полюбила вас, ви освічений, можете про все міркувати. *(Пауза.)*

Яша *(позіхає)*. Та-ак... По-моєму так: якщо дівчина когось кохає, то вона, значить, безнравствена. *(Пауза.)* Приємно викурити сигару на чистому повітрі. *(Прислухається.)* Сюди йдуть... Це пани...

Дуняша рвучко обнімає його.

Яша. Ідуть додому, ніби ходили до річки купатись, ідуть цією стежкою, а то стрінуться і подумують про мене, неначе я з вами на побаченні. Терпіти цього не можу.

Дуняша *(тихо кашляє)*. У мене від сигари голова розболілась... *(Виходить.)*

Яша залишається, сидить біля капліці. Входять Любов Андріївна, Гаєв і Лопахін.

Лопакін. Треба остаточно вирішити,— час не жде. Адже питання зовсім пусте. Згодні ви віддати землю під дачі, чи ні? Дайте відповідь одним словом: так чи ні? Тільки одно слово!

Любов Андріївна. Хто це тут курить огидні сигари... *(Сідає.)*

Гаєв. От залізницю збудували, і стало зручно. *(Сідає.)* З'їздили до міста і поснідали... жовтого в середину! Мені б спочатку піти додому, зіграти одну партію...

Любов Андріївна. Встигнеш.

Лопакін. Тільки одно слово! *(Благально.)* Дайте ж мені відповідь!

Гаєв *(позіхаючи)*. Кого?

Любов Андріївна *(дивиться в своє портмоне)*. Вчора було багато грошей, а сьогодні зовсім мало. Бідна моя Варя з економії годує всіх молочним супом, на кухні старим дають самий горох, а я витрачаю якимось безглуздо... *(Впустила портмоне, розсипала золоті.)* Ну, посипались... *(Йй досадно.)*

Яша. Дозвольте, я зараз позбираю. *(Збирає монети.)*

Любов Андріївна. Будь ласка, Яша. І навіщо я поїхала снідати... Поганий ваш ресторан з музикою, скатерті пахнуть милом... Навіщо так багато пити, Льоню? Навіщо так багато їсти? Навіщо так багато говорити?

Сьогодні в ресторані ти говорив ізнов багато і все не до речі. Про семидесяті роки, про декадентів. І кому? Половим говорити про декадентів!

Лопакін. Так.

Гаєв (*махає рукою*). Я непоправний, це очевидно... (*Роздратовано Яші.*) Що таке, завжди крутишся перед очима...

Яша (*сміється*). Я не можу без сміху вашого голосу чути.

Гаєв (*сестрі*). Або я, або він...

Любов Андріївна. Ідть, Яша, ідть собі...

Яша (*віддає Любові Андріївні гаманець*). Зараз піду. (*Ледве стримує сміх.*) Цю хвилину. (*Виходить.*)

Лопакін. Ваш маєток збирається купити багач Деріганов. На торги, кажуть, приїде сам особисто.

Любов Андріївна. А ви звідки чули?

Лопакін. В місті говорять.

Гаєв. Ярославська тітуся обіцяла прислати, а коли і скільки пришле, невідомо...

Лопакін. Скільки вона пришле? Тисяч сто? Двісті?

Любов Андріївна. Ну... Тисяч десять - п'ятнадцять, і за те спасибі.

Лопакін. Пробачте, таких легковажних людей, як ви, панове, таких неділових, чуд-

них, я ще не зустрів. Вам говорять людською мовою, маєток ваш продається, а ви наче не розумієте.

Любов Андріївна. Що ж нам робити? Навчіть, що?

Лопахін. Я вас щодня вчу. Щодня я кажу все те саме. І вишневий сад, і землю необхідно здати в аренду під дачі, зробити це тепер же, якнайшвидше,— аукціон не за горами! Зрозумійте! Як тільки остаточно вирішите, щоб були дачі, то грошей вам дадуть скільки завгодно, і ви тоді врятовані.

Любов Андріївна. Дачі і дачники — це так пошло, пробачте.

Гаєв. Цілком з тобою згоден.

Лопахін. Або я заридаю, або закричу, або знепритомню. Не можу. Ви мене замучили! *(Гаєву.)* Баба ви!

Гаєв. Кого?

Лопахін. Баба! *(Хоче піти.)*

Любов Андріївна *(перелякано)*. Ні, не йдіть, залишіться, голубчику. Прошу вас. Може, надумаємо щонебудь!

Лопахін. Про що тут думати!

Любов Андріївна. Не йдіть, прошу вас. З вами все-таки веселіше... *(Пауза.)* Я все чекаю чогось, неначе над нами має завалитися дім.

Гаєв *(у глибокому роздумі)*. Дуплет в куток... Круазе в середину...

Любов Андріївна. Вже дуже багато ми грішили...

Лопахін. Які у вас гріхи...

Гаєв (*кладає в рот цукерок*). Кажуть, що я всі статки проїв на цукерках... (*Сміється.*)

Любов Андріївна. О, мої гріхи... Я завжди розкидалася грішми без упину, як божевільна, і вийшла заміж за людину, яка робила самі лише борги. Чоловік мій умер від шампанського,—він страшенно пив,—і на нещастя я полюбила іншого, зійшлась, і якраз у цей час,—це була перша кара, удар прямо в голову, ось тут на річці... утонув мій хлопчик і я поїхала за кордон зовсім виїхала, щоб ніколи не повертатися, не бачити цієї річки... Я заплющила очі, втекла, себе не пам'ятаючи, а *він* за мною... безжалісно, грубо. Купила я дачу коло Ментони, бо *він* захворів там, і три роки я не знала спочинку ні вдень, ні вночі, хворий замучив мене, душа моя висохла. А торік, коли дачу продали за борги, я поїхала до Парижа, і там *він* обібрав мене, кинув, зійшовся з іншою. Я пробувала отруїтися. Так безглуздо, так соромно... І потягло враз у Росію, на батьківщину, до дівчинки моєї. (*Витирає сльози.*) Господи, господи, будь милостивий, прости мені гріхи мої! Не карай мене більше! (*Дістає з кишені телеграму.*) Одержала сьогодні з Па-

рижа... Просить прости, благає вернутись... *(Рве телеграму.)* Неначе десь музика. *(Прислухається.)*

Гаєв. Це наш славнозвісний єврейський оркестр. Пам'ятаєш, чотири скрипки, флейта і контрабас.

Любов Андріївна. Він ще існує? Його б до нас закликати колинебудь, улаштувати вечірку.

Лопахін *(прислухається)*. Не чути... *(Тихо наспівує.)* „И за деньги русака немцы офранцузят“. *(Сміється.)* Яку я вчора п'єсу дивився в театрі, дуже смішно.

Любов Андріївна. І, напевно, нічого нема смішного. Вам не п'єси дивитись, а дивитись би частіше на самих себе. Як ви всі сіро живете, як багато говорите непотрібного.

Лопахін. Це правда. Треба прямо говорити, життя в нас безглузде... *(Пауза.)* Мій папаша був мужик, ідіот, нічого не розумів, мене не вчив, а тільки бив сп'яну, і все палицею. По суті, і я такий ще бовдур і ідіот. Нічому не вчився, почерк у мене поганий, пишу я так, що людей соромно, як свиня...

Любов Андріївна. Женитися вам треба, мій друже.

Лопахін. Так... Це правда.

Любов Андріївна. На нашій би Варі. Вона хороша дівчина.

Лопакін. Так.

Любов Андріївна. Вона в мене з про-
стих, працює цілий день, а головне, вас лю-
бить. Та й вам давно подобається.

Лопакін. Що ж? Я не від того... Вона
хороша дівчина. *(Пауза.)*

Гаєв. Мені пропонують місце в банку.
Шість тисяч на рік... Чула?

Любов Андріївна. Де тобі! Сиди
вже...

Фірс входить, він приніс пальто.

Фірс *(Гаєву)*. Звольте, пане, надіти, а то
сиро...

Гаєв *(надіває пальто)*. Набрид ти, брат.

Фірс. Нічого там... Вранці поїхали, не
сказали. *(Оглядає його.)*

Любов Андріївна. Як ти постарів, Фірс!

Фірс. Чого зволите?

Лопакін. Кажуть, ти постарів дуже!

Фірс. Живу давно. Мене женити збира-
лись, а вашого татуся ще на світі не було...
(Сміється.) А воля вийшла, я вже старшим ка-
мердинером був. Тоді я не погодився на
волю, залишився при панах... *(Пауза.)* І па-
м'ятаю, всі раді, а чого раді, і самі не знають.

Лопакін. Раніше дуже добре було. При-
наймні, били.

Фірс *(не дочувши)*. Аякже. Мужики при

панах, пани при мужиках, а тепер усі нарізно, не розбереш нічого.

Гаєв. Помовчи, Фірс. Завтра мені треба до міста. Обіцяли познайомити з одним генералом, який може дати під вексель.

Лопахін. Нічого у вас не вийде. І не заплатите ви процентів, будьте певні.

Любов Андріївна. Це він марить. Ніяких генералів нема.

Входять Трофімов, Аня і Варя.

Гаєв. А от і наші йдуть.

Аня. Мама сидить.

Любов Андріївна *(ніжно)*. Іди, іди... Рідні мої... *(Обнімаючи Аню і Варю)*. Якби ви обидві знали, як я вас люблю. Сідайте рядом, отак. *(Всі сідають.)*

Лопахін. Наш вічний студент усе з паночками ходить.

Трофімов. Не ваше діло.

Лопахін. Йому п'ятдесят років скоро, а він все ще студент.

Трофімов. Облиште ваші дурні жарти.

Лопахін. Чого ж ти, чудака, сердишся?

Трофімов. А ти не приставай.

Лопахін *(сміється)*. Дозвольте вас спитати, як ви мене розумієте?

Трофімов. Я, Єрмолаю Олексійовичу, так розумію: ви багата людина, будете скоро

мільонером. От як у розумінні обміну речовин потрібен хижий звір, який з'їдає все, що попадається йому на шляху, так і ти потрібен.

Всі сміються.

Варя. Ви, Петю, розкажіть краще про планети.

Любов Андріївна. Ні, давайте продовжимо вчорашню розмову.

Трофімов. Про що ж?

Гаєв. Про горду людину.

Трофімов. Ми вчора говорили довго, але ні до чого не дійшли. В гордій людині, у вашому смислі, є щось містичне. Може бути, ви й праві по-своєму, але коли міркувати попросту, без викрутасів, то яка там гордість, чи є в ній рація, коли людина фізіологічно устроена погано, коли здебільшого вона груба, нерозумна, глибоко нещаслива. Треба перестати захоплюватися собою. Треба б тільки працювати.

Гаєв. Все одно умреш.

Трофімов. Хто знає? І що значить — умреш? Може в людини сто почуттів, і з смертю гинуть тільки п'ять, відомих нам, а інші дев'яносто п'ять залишаються живі.

Любов Андріївна. Який ви розумний, Петя!..

Лопахін (*іронічно*). Страх!

Трофімов. Людство йде вперед, удосконалюючи свої сили. Все, що недосяжне для нього тепер, колись стане близьким, зрозумілим, ог тільки треба працювати, допомагати всіма силами тим, хто шукає істину. У нас, в Росії, працює покищо дуже мало хто. Величезна більшість тієї інтелігенції, яку я знаю, нічого не шукає, нічого не робить і до праці покищо нездатна. Називають себе інтелігенцією, а прислузі говорять „ти“, з мужиками поводяться, як з тваринами, вчаться погано, серйозно нічого не читають, нічогісінько не роблять, про науки тільки говорять, у мистецтві тямлять мало. Всі серйозні, у всіх строгі обличчя, всі говорять тільки про важливе, філософствують, а тим часом у всіх перед очима робітники їдять огидно, сплять без подушок, по тридцять, по сорок в одній кімнаті, скрізь блошиці, сморід, вогкість, моральна нечистота... І, очевидно, всі гарні розмови в нас для того тільки, щоб відвести очі собі й іншим. Покажіть мені, де в нас ясла, про які говорять так багато і часто, де читальні? Про них тільки в романах пишуть, на ділі ж їх нема зовсім. Є тільки бруд, пошлість, азіатчина... Я боюсь і не люблю дуже серйозних фізіономій, боюся серйозних розмов. Краще помовчім!

Лопухін. Знаєте, я встаю в п'ятій годині

ранку, працюю з ранку до вечора, ну, в мене завжди гроші свої і чужі, і я бачу, які навкруги люди. Треба тільки почати робити щонебудь, щоб зрозуміти, як мало чесних, порядних людей. Інколи, коли не спиться, я думаю: господи, ти дав нам величезні ліси, неосяжні поля, найглибші обрії, і, живучи тут, ми самі повинні б по-справжньому бути велетнями.

Любов Андріївна. Вам знадобилися велетні... Вони тільки в казках гарні, а так вони лякають.

В глибині сцени проходить Єпіходов і грає на гітарі.

Любов Андріївна (*задумливо*). Єпіходов іде.

Аня (*задумливо*). Єпіходов іде.

Гаєв. Сонце сіло, панове.

Трофімов. Так.

Гаєв (*неголосно, немов декламуючи*). О, природо, дивна, ти сяєш вічним сяйвом, прекрасна і байдужа, ти, яку ми зємо матір'ю, сполучаєш у собі буття і смерть, ти живиш і руйнуєш...

Варя (*благально*). Дядечку!

Аня. Дядю, ти знов!

Трофімов. Ви краще жовтого в середину дуплетом.

Гаєв. Я мовчу, мовчу.

Всі сидять, замислились. Тиша. Чути тільки, як тихо мурмоче Фірс. Раптом лунає далекий звук, наче з неба, звук струни, що лопнула, завмираючий, сумний.

Любов Андріївна. Це що?

Лопакін. Не знаю. Денебудь далеко в шахтах зірвалася баддя. Але десь дуже далеко.

Гаєв. А може, птах якийнебудь... чапля, чи що.

Трофімов. Або пугач...

Любов Андріївна (*здрігається*). Неприємно чомусь. (*Пауза.*)

Фірс. Перед нещастям те саме було: і сова кричала, і самовар гудів безугавно.

Гаєв. Перед яким нещастям?

Фірс. Перед волею. (*Пауза.*)

Любов Андріївна. Знаєте, друзі, ходімо, вже вечоріє. (*Ані.*) У тебе на очах сльози... Чого ти, дівчинко? (*Обнімає її.*)

Аня. Це так, мамо. Нічого.

Трофімов. Хтось іде.

Показується Прохожий у білому кашкеті, в пальто; він трохи п'яний.

Прохожий. Дозвольте вас спитати, чи можу я пройти тут прямо на станцію.

Гаєв. Можете. Ідіть цією дорогою.

Прохожий. Сердечно вам вдячний. (*Кашлянувши.*) Погода чудова. (*Декламує.*) „Брат мой, страдаючий брат...“ „Видь на Волгу, чей стон...“ (*Варі.*) Мадемуазель, дозвольте голодному росіянинові копійок тридцять.

Варя злякалася, скрикує.

Лопакін (*сердито*). Всякому неподобству є своя пристойність!

Любов Андріївна (*оторопівши*). Візьміть... ось вам (*Шукає в портмоне.*) Срібла нема... Все одно, ось вам золотий...

Прохожий. Сердечно вам вдячний! (*Іде.*)

Сміх.

Варя (*злякана*). Я піду... я піду... Ах, мамочко, дома людям їсти нічого, а ви йому віддали золотий.

Любов Андріївна. Що зо мною, дурною, робити! Я тобі дома віддам все, що в мене є. Єрмолаю Олексійовичу, позичите мені ще!..

Лопакін. Слухаю.

Любов Андріївна. Ходімо, панове, пора. А тут, Варя, ми тебе зовсім просватали, поздоровляю.

Варя (*крізь сльози*). Цим, мамо, жартувати не можна.

Лопахін. Охмеліє, іди в монастир...*

Гаєв. А в мене тремтять руки: давно не грав на більярді.

Лопахін. Охмеліє, о німфо, пом'яни мене в твоїх молитвах!

Любов Андріївна. Ходімо, панове. Скоро вечеряти.

Варя. Налякав він мене. Серце так і стукає.

Лопахін. Нагадую вам, панове: 22-го серпня буде продаватися вишневий сад. Думайте про це!.. Думайте!..

Ідуть усі, крім Трофімова й Ані.

Аня (*сміючись*). Спасибі прохожому, налякав Варю, тепер ми самі.

Трофімов. Варя боїться, а що як ми полюбимо одно одного, і цілі дні не відходить від нас. Вона своєю вузькою головою не може зрозуміти, що ми вище кохання. Обійти те дріб'язкове і облудне, що заважає бути вільним і щасливим, — от мета і смисл нашого життя. Вперед! Ми йдемо нестримно до яскравої зорі, що горить там в далечині! Вперед! Не відставай, друзі!

Аня (*сплескуючи руками*). Як гарно ви говорите! (*Пауза*.) Сьогодні тут чудово!

Трофімов. Так, погода чарівна.

* „Охмелія“ — Офелія, героїня з трагедії Шекспіра „Гамлет“. *Прим. ред.*

Аня. Що ви зо мною зробили, Петю, чому я вже не люблю вишневого саду, як раніше? Я любила його так ніжно, мені здавалося, на землі немає кращого місця, як наш сад.

Трофімов. Вся Росія наш сад. Земля велика і прекрасна, є на ній багато чудових місць. *(Пауза.)* Подумайте, Аня: ваш дід, прадід і всі ваші предки були кріпосники, які володіли живими душами, і невже з кожної вишні в саду, з кожного листка, з кожного стовбура не дивляться на вас людські істоти, невже ви не чуєте голосів... Володіти живими душами — таж це переродило всіх вас, що жили раніш і тепер живете, так що ваша мати, ви, дядько вже не помічаєте, що ви живете в борг, чужим коштом, коштом тих людей, яких ви не пускаєте даліше передньої... Ми відстали принаймні років на двісті, у нас немає ще зовсім нічого, нема певного ставлення до минулого, ми тільки філософствуємо, скаржимося на нудьгу, або п'ємо горілку. Адже так ясно, щоб почати жити в сучасному, треба спочатку спокутувати наше минуле, покінчити з ним, а спокутувати його можна тільки стражданням, тільки незвичайною, безперервною працею. Зрозумійте це, Аня.

Аня. Дім, в якому ми живемо, давно вже не наш дім, і я піду, даю вам слово.

Трофімов. Якщо у вас є ключі від хазяйства, то киньте їх у колодязь і йдіть. Будьте вільні, як вітер.

Аня (*захоплено*). Як гарно ви сказали!

Трофімов. Вірте мені, Аня, вірте! Мені ще нема тридцяти, я молодий, я ще студент, але вже стільки витерпів! Як зима, то я голодний, хворий, заклопотаний, бідний, як жебрак, і—куди тільки доля не ганяла мене, де я тільки не був! І всеж душа моя завжди, щохвилини і вдень і вночі, була сповнена невимовних передчуттів. Я передчуваю щастя, Аня, я вже бачу його...

Аня (*задумливо*). Сходить місяць.

Чути, як Єпіходов грає на гітарі все ту саму сумну пісню. Сходить місяць. Десь коло тополей Варя шукає Аню і гукає: „Аню! Де ти?“

Трофімов. Так, сходить місяць. (*Пауза*.) Ось воно, щастя, ось воно йде, підходить все ближче і ближче, я вже чую його кроки. І коли ми не побачимо, не зазнаємо його, то що з того? Його побачать інші!

Голос Варі. Аню! Де ти?

Трофімов. Знов ця Варя! (*Сердито*.) Обурлива річ!

Аня. Що ж? Ходімо до річки. Там гарно.

Трофімов. Ходімо. (*Ідуть*.)

Голос Варі. Аню! Аню!

ДІЯ ТРЕТЯ

Вітальня, відокремлена аркою від зали. Горить люстра. Чути, як у передній грає єврейський оркестр, той самий, про який згадується у другому акті. Вечір. В залі танцюють grand rond. Голос Сімеонова-Пищика: „Promenade à une paire!“ Виходять у вітальню: в першій парі Пищик і Шарлотта Іванівна, в другій—Трофімов і Любов Андріївна, в третій Аня з поштовим чиновником, в четвертій—Варя з начальником станції і т. д. Варя тихо плаче і, танцюючи, витирає сльози. В останній парі Дуняша. Ідуть по вітальні, Пищик кричить: „Grand rond, balancez!“ і „Les cavaliers à genoux et remerciez vos dames!“

Фірс у фраку проносить на підносі зельтерську воду. Входять у вітальню Пищик і Трофімов.

Пищик. Я повнокровний, зо мною вже два рази удар був, танцювати важко, але, як говориться, попав у зграю, гавкай, не гавкай, а хвостом крути. Здоров'я то в мене коняче. Мій покійний батько, жартівник, царство небесне, щодо нашого походження говорив так, ніби стародавній рід наш Сіменових-Пищиків походить нібито від того самого коня, якого Калігула* посадив у сенаті... (Сідає.)

* Калігула—римський імператор. Прим. ред.

Та от лихо: грошей нема! Голодний собака вірує тільки в м'ясо... (*Хропе і зразу ж прокидається.*) Так і я... можу тільки про гроші...

Трофімов. А у вас в фігурі справді є щось коняче.

Пищик. Що ж... кінь хороший звір... коня продати можна...

Чути, як в сусідній кімнаті грають на бильярді.

В залі під аркою показується Варя.

Трофімов (*дражнить*). Мадам Лопухіна! Мадам Лопухіна!..

Варя (*сердито*). Облізлий пан!

Трофімов. Так, я облізлий пан і пишаюся цим!

Варя (*в гіркому роздумі*). От найняли музикантів, а чим платити? (*Виходить.*)

Трофімов (*Пищикові*). Якби енергія, яку ви на протязі всього вашого життя витратили на шукання грошей для сплати процентів, пішла у вас на щонебудь інше, то, цілком імовірно, кінець кінцем, ви могли б перевернути землю.

Пищик. Ніцше... філософ... найвидатніша, найзнаменитіша... величезного розуму людина, говорить у своїх творах, нібито фальшиві бумажки робити можна.

Трофімов. А ви читали Ніцше?

Пищик. Ну... Мені Дашенька говорила.

А я тепер у такому становищі, що хоч фальшиві бумажки роби. Післязавтра триста десять карбованців платити... сто тридцять уже дістав... *(Обмацує кишеню стривожено.)* Гроші пропали! Загубив гроші! *(Крізь сльози.)* Де гроші? *(Радісно.)* Ось вони, за підкладкою... Аж піт пройняв...

Входять Любов Андріївна і Шарлотта Іванівна.

Любов Андріївна *(наспівує лезгінку)*. Чого це так довго нема Леоніда? Що він робить у місті? *(Дуняші.)* Дуняша, подайте музикантам чаю...

Трофімов. Торги не відбулися, напевно.

Любов Андріївна. І музиканти прийшли невчасно, і бал ми затіяли невчасно... Ну, нічого... *(Сідає і тихо наспівує.)*

Шарлотта *(подає Пищикові колоду карт)*. От вам колода карт, задумайте одну якусь карту.

Пищик. Задумав.

Шарлотта Тасуйте тепер колоду. Дуже добре. Дайте сюди, о мій милий пане Пищику. Ein, zwei, drei! Тепер пошукайте, вона у вас в боковій кишені...

Пищик *(дістає з бокової кишені карту)*. Вісімка пік, цілком вірно! *(Дивуючись.)* Ви подумайте!

Шарлотта *(тримає на долоні колоду карт, Трофімову)*. Кажіть мерщій, яка карта зверху?

Трофімов. Що ж? Ну, дама пік.

Шарлотта. Є! (Пищиківі). Ну, яка карта зверху?

Пищик. Туз червовий.

Шарлотта. Є!.. (Б'є по долоні, колода карт зникає.) А яка сьогодні гарна погода! (їй відповідає таємничий жіночий голос, немов спід підлоги: „О так, погода чудова, пані!“) Ви такий хороший мій ідеал... (Голос: „Ви, пані, мені теж дуже сподобались“).

Начальник станції (аплодує). Пані чревовіщателько, браво!

Пищик (дивуючись). Ви подумайте! Найчарівніша Шарлотта Іванівна... я просто закоханий...

Шарлотта. Закоханий? (Знизавши плечима). Хіба ви можете кохати? *Guter Mensch, aber schlechter Musikant**.

Трофімов (ляскає Пищика по плечу). Кінь ви отакий...

Шарлотта. Прошу уваги, ще один фокус. (Бере з стільця плед.) Ось дуже гарний плед, я бажаю продавати... (Струшує.) Чи не бажає хто купувати?

Пищик (дивуючись). Ви подумайте!

Шарлотта. *Ein, zwei, drei!* (Швидко піднімає опущений плед, за пледом стоїть Аня; вона робить реверанс, біжить до матері, обнімає її і тікає назад у залу при загальному захопленні.)

* Хороша людина, але поганий музикант. Прим. ред.

Любов Андріївна (*аплодує*). Браво, браво!..

Шарлотта. Тепер ще! Ein, zwei, drei!
(*Піднімає плед; за пледом стоїть Варя і кланяється.*)

Пищик (*дивуючись*). Ви подумайте!

Шарлотта. Кінець! (*Кидає плед на Пищика, робить реверанс і тікає в залу.*)

Пищик (*спішить за нею*). Лиходійка... Яка? Яка? (*Виходить.*)

Любов Андріївна. А Леоніда досі нема. Що він робить у місті так довго, не розумію! Адже все вже скінчено там, маєток продано, або торги не відбулися, навіщо ж так довго держати в невідомості!

Варя (*стараючись її утішити*). Дядечко купив, я цього певна.

Трофімов (*насмішливо*). Так.

Варя. Бабуся прислала йому довіреність, щоб він купив на її ім'я з переводом боргу. Це вона для Ані. І я впевнена, бог допоможе, дядечко купить.

Любов Андріївна. Ярославська бабуся прислала п'ятнадцять тисяч, щоб купити маєток на її ім'я, — нам вона не вірить, — а цих грошей не вистачило б навіть проценти заплатити. (*Затуляє лице руками.*) Сьогодні доля моя вирішується, доля!..

Трофімов (*дражнить Варю*). Мадам Лопухіна!

Варя (*сердито*). Вічний студент! Уже два рази звільняли з університету.

Любов Андріївна. Чого ж ти сердишся, Варя? Він дражнить тебе Лопакіним, ну що ж? Хочеш — виходь за Лопакіна, він хороша, цікава людина. Не хочеш — не виходь: тебе, дуся, ніхто не силує.

Варя. Я дивлюся на цю справу серйозно, мамочко, треба прямо говорити. Він хороша людина, мені подобається.

Любов Андріївна. І виходь. Чого ж чекати, не розумію!

Варя. Мамочко, не можу ж я сама свататися до нього. От уже два роки всі мені говорять про нього, всі говорять, а він або мовчить, або жартує. Я розумію. Він багатіє, зайнятий ділом, йому не до мене. Якби були гроші, хоч трохи, хоч би сто карбованців, кинула б я все, пішла б якнайдалше. В монастир би пішла.

Трофімов. Благолепіє!

Варя (*Трофімову*). Студентові треба бути розумнішим! (*М'яким тоном, із сльозами.*) Який ви стали некрасивий, Петю, як постаріли! (*Любові Андріївні, уже не плачучи.*) От тільки без діла не можу, мамочко. Мені щохвилини треба щонебудь робити.

Входить Яша.

Яша *(ледве стримує сміх)*. Єпіходов більярдний кий зламав!.. *(Виходить.)*

Варя. Чого ж Єпіходов тут? Хто йому дозволив на більярді грати? Не розумію цих людей... *(Виходить.)*

Любов Андріївна. Не дражніть її, Петю, ви бачите, вона і без того в горі.

Трофімов. Дуже вже вона ретельна, не в своє діло втручається. Ціле літо не давала спокою ні мені, ні Ані, боялась, як би у нас романа не вийшло. Яке їй діло? І до того ж, я і в знаки не давав, я такий далекий від пошлості Ми, вище кохання!

Любов Андріївна. А я от, мабуть, нижче кохання. *(Дуже занепокоєно.)* Чому нема Леоніда? Тільки б знати: продано маєток чи ні? Нещастя уявляється мені настільки неймовірним, що навіть якимось не знаю, що думати, розгублююсь... Я можу зараз крикнути... можу дурницю зробити. Врятуйте мене. Петю. Говоріть же щонебудь, говоріть...

Трофімов. Продано сьогодні маєток, чи не продано — хіба не все одно? З ним давно вже покінчено, нема вороття назад, заросла стежка. Заспокойтеся, дорога. Не треба обманювати себе, треба хоч раз в житті глянути правді прямо в очі.

Любов Андріївна. Якій правді? Ви бачите, де правда і де неправда, а я немов

осліпла, нічого не бачу. Ви сміливо вирішуєте всі важливі питання, але скажіть, голубчику, чи це не тому, що ви молоді, що ви не встигли перестраждати жодного вашого питання? Ви сміливо дивитесь вперед, і чи не тому, що не бачите і не чекаєте нічого страшного, бо життя ще приховане від ваших молодих очей. Ви сміливіший, чесніший, глибший від нас, але вдумайтесь, будьте великодушні хоч на кінчику пальця, пощадіть мене. Адже я народилась тут, тут жили мої батько і мати, мій дід, я люблю цей дім, без вишневого саду я не розумію свого життя, і коли вже так треба продавати, то продавайте і мене разом з садом... *(Обнімає Трофімова, цілує його в лоб.)* Таж мій син утонув тут... *(Плаче.)* Пожалійте мене, хороший, добрий чоловіче.

Трофімов. Ви знаєте, я співчуваю всією душею.

Любов Андріївна. Алеж треба інакше, інакше це сказати... *(Виймає хусточку, на підлогу падає телеграма.)* У мене сьогодні тяжко на душі, ви не можете собі уявити. Тут мені шумно, тремтить душа від кожного звука, я вся тремчу, а піти до себе не можу, мені самій серед тиші страшно. Не судіть мене, Петю... Я вас люблю, як рідного. Я охоче б віддала за вас Аню, клянуся вам, тільки, го-

лубчику, треба ж учитися, треба курс кінчити Ви нічого не робите, тільки доля кидає вас з місця на місце, так це дивно... Хіба не правда? Так? І треба ж щонебудь з бородою зробити, щоб вона росла якнебудь... (Сміється.) Смішний ви!

Трофімов (піднімає телеграму). Я не хочу бути красунем.

Любов Андріївна. Це з Парижа телеграма. Щодня одержую. І вчора, і сьогодні. Ця дика людина знов захворіла, знов з ним негаразд... Він просить простити, благає приїхати, і по-справжньому мені слід би з'їздити в Париж, побути коло нього. У вас, Петю, суворе обличчя, але що ж робити, голубчику мій, що мені робити, він хворий, він самотній, нещасний, а хто там догляне його, хто застереже його від помилок, хто дасть йому вчасно ліків? І що ж тут критися чи мовчати, я люблю його, це ясно. Люблю, люблю... Це камінь на моїй шиї, я йду з ним на дно, але я люблю цей камінь і жити без нього не можу. (Тисне Трофімову руку.) Не думайте поганого, Петю, не кажіть мені нічого, не кажіть...

Трофімов (крізь сльози). Вибачте за відвертість, бога ради: таж він обібрав вас!

Любов Андріївна. Ні, ні, ні, не треба говорити так... (Затуляє вуха.)

Трофімов. Таж він негідник, тільки ви одна не знаєте цього! Він дріб'язковий негідник, нікчемність...

Любов Андріївна (*розсердившись, але стримано*). Вам двадцять шість років чи двадцять сім, а ви все ще гімназист другого класу!

Трофімов. Дарма!

Любов Андріївна. Треба бути мужчиною, у ваші роки треба розуміти тих, хто любить. І треба самому любити... треба закохуватись! (*Сердито*.) Так, так! І у вас нема чистоти, а ви просто чистюлька, смішний чудака, потвора...

Трофімов (*з жахом*). Що вона говорить!

Любов Андріївна. „Я вище кохання!“ Ви не вище кохання, а просто, ось як говорить наш Фірс, ви недотепа. У ваші роки не мати коханки!..

Трофімов (*з жахом*). Це жахливо! Що вона говорить?! (*Іде швидко в залу, схопивши себе за голову*.) Це жахливо... Не можу, я піду... (*Виходить, але зразу ж вертається*.) Між нами все скінчено! (*Виходить у передню*.)

Любов Андріївна (*кричить услід*). Петю, почекайте! Смішна людина, я пожартувала! Петю!

Чути, як у передній хтось швидко йде по сходах і раптом з грюкотом падає вниз. А ня і Варя скрикують, але зразу ж чути сміх.

Любов Андріївна. Що там таке?

Вбігає Аня.

Аня (*сміючись*). Петя із сходів упав! (*Вибігає.*)

Любов Андріївна. Який чудак цей Петя...

Начальник станції зупиняється серед зали і читає „Грішницю“ О. Толстого. Його слухають, але ледве він встиг прочитати кілька рядків, як з передньої доносяться звуки вальса, і читання уривається. Всі танцюють. Проходять з передньої Трофімов, Аня, Варя і Любов Андріївна.

Любов Андріївна. Ну, Петю... ну, чиста душа... я пробачення прошу... Ходімо танцювати... (*Танцює з Петєю.*)

Аня і Варя танцюють.

Фірс входить, ставить свою палицю коло бокових дверей.

Яша теж увійшов з вітальні, дивиться на танці.

Яша. Що, дідусю?

Фірс. Нездужаю. Колись у нас на балах танцювали генерали, барони, адмірали, а тепер посилаємо за поштовим чиновником і начальником станції, та й ті неохоче йдуть. Щось ослаб я. Пан покійний, дідусь, усіх сургучем лікував, від усіх хвороб. Я сургуч приймаю щодня вже років двадцять, як не більше; може я від нього і живий.

Яша. Набрид ти, діду. *(Позіхає.)* Хоч би ти швидше подох.

Фірс. Ех ти... недотепа! *(Мурмоче.)*

Трофімов і Любов Андріївна танцюють у залі, потім у вітальні.

Любов Андріївна. Мегсі. Я посиджу. *(Сідає.)* Втомилась.

Входить Аня.

Аня *(схвильовано)*. А зараз на кухні якийсь чоловік говорив, що вишневий сад уже продано сьогодні.

Любов Андріївна. Кому продано?

Аня. Не сказав, кому. Пішов. *(Танцює з Трофімовим, обов виходять у залу.)*

Яша. Це там якийсь старик базікав. Чужий.

Фірс. А Леоніда Андрійовича ще нема, не приїхав. Пальто на ньому легеньке, демісезон, так і дивись, застудиться. Ех, молоде-зелене.

Любов Андріївна. Я зараз умру. Підіть, Яша, довідайтесь, кому продано.

Яша. Та він давно пішов, старик той. *(Сміється.)*

Любов Андріївна *(з легкою досадою)*. Ну, чого ви смієтеся? Чого радієте?

Яша. Надто вже Єпіходов смішний. Пуста людина. Двадцять два нещастя.

Любов Андріївна. Фірс, якщо прода-
дуть маєток, то куди ти підеш?

Фірс. Куди накажете, туди й піду.

Любов Андріївна. Чого в тебе лице
таке? Ти хворий? Ішов би, знаєш, спати...

Фірс. Еге... (З усмішкою.) Я піду спати, а
без мене тут хто подаєть, хто розпорядиться?
Один на всю господу.

Яша (Любові Андріївні). Любов Андріївна!
Дозвольте звернутися до вас з проханням,
будьте такі ласкаві! Якщо знову поїдете в
Париж, то візьміть мене з собою, зробіть
ласку. Тут мені залишатися ніяк неможливо.
(Озираючись, півголосом.) Що ж там казати, ви
самі бачите, країна неосвічена, народ розпус-
ний, при тому нудьга, на кухні годують
огидно, а тут ще Фірс оцей ходить, мурмоче
всякі неподобні слова. Візьміть мене з собою,
будьте такі ласкаві!

Входить Пищик.

Пищик. Дозвольте просити вас... на
вальсик, найпрекрасніша... (Любов Андріївна йде
з ним.) Найчарівніша, все-таки сто вісімдесят
карбованців я візьму з вас... Візьму...
(Танцює.) Сто вісімдесят карбованчиків...
(Перейшли в залу.)

Яша (тихо наспівує). „Поймеш ли ты души
моей волненье...“

В залі фігура в сірому циліндрі і в картатих панталонах махає руками і стрибає; крики: „Браво, Шарлотта Іванівна!“

Дуняша (*зупинилася, щоб попудритись*). Панночка каже мені танцювати — кавалерів багато, а дам мало, — а в мене від танців крутиться в голові, серце б'ється, Фірсе Миколайовичу, а оце чиновник з пошти таке мені сказав, що в мене дух перехопило.

Музика стихає.

Фірс. Що він тобі сказав?

Дуняша. Ви, каже, як квіточка.

Яша (*позіхає*). Неуцтво... (*Виходить*.)

Дуняша. Як квіточка... Я така делікатна дівчина, страшенно люблю ніжні слова.

Фірс. Закрутишся ти.

Входить Єпіходов.

Єпіходов. Ви, Авдотіє Федорівно, не бажаєте мене бачити... наче я якась комашка. (*Зітхає*.) Ех, життя!

Дуняша. Чого ви хочете?

Єпіходов. Безперечно, може, ви і праві. (*Зітхає*.) Але, звісно, коли глянути з точки зору, то ви, дозволю собі так висловитись, вибачте за відвертість, зовсім привели мене в стан духу. Я знаю свою фортуна, щодня зо мною трапляється якийсь нещастя, і до цього я давно вже звик, так що з посмішкою

дивлюсь на свою долю. Ви дали мені слово, і хоч я...

Дуняша. Прошу вас, потім поговоримо, а тепер дайте мені спокій. Зараз я мрію. (*Бавиться віялом.*)

Епіходов. У мене нещастя щодня, і я, дозволю собі так висловитись, тільки посміхаюся, навіть сміюся.

Входить із зали Варя.

Варя. Ти ще й досі не пішов, Семене? Яка ж ти, справді, неповажлива людина. (*Дуняші*). Іди звідси, Дуняшо. (*Епіходову*.) То на більярді граєш і кий зламав, то по вітальні походжаєш, як гість.

Епіходов. З мене вимагати, дозвольте вам висловитись, ви не можете.

Варя. Я не вимагаю з тебе, а кажу. Тільки й знаєш, що ходиш з місця на місце, а ділом не займаєшся. Конторщика держимо, а невідомо — для чого.

Епіходов (*ображено*). Працюю я, чи ходжу, чи їм, чи граю на більярді, про те можуть міркувати тільки люди тямущі і старші.

Варя. Ти смієш мені говорити це! (*Спалахнувши*.) Ти смієш? Значить, я нічого не тямлю? Забирайся ж геть звідси! В цю ж хвилину!

Епіходов (*злякавшись*). Прошу вас висловлюватися делікатним способом.

Варя (*не тямлячи себе*). Цю ж хвилину геть звідси! Геть! (*Він іде до дверей, вона за ним*) Двадцять два нещастя! Щоб духу твого тут не було! Щоб очі мої тебе не бачили! (*Єпіхов вийшов, за дверима його голос: „Я на вас буду жалітися“*.) А, ти назад ідеш? (*Хватає палицю, поставлену коло дверей Фірсом*.) Іди... Іди... Іди, я тобі покажу... А, ти йдеш? Ідеш? Так от же тобі... (*Замахується, в цей час входить Лопахін*.)

Лопахін. Щиро дякую.

Варя (*сердито і насмішливо*). Пробачте!

Лопахін. Нічого. Щиро дякую за приємне частування.

Варя. Не варто подяки. (*Відходить, потім оглядається і питає м'яко*.) Я вас не дуже забила?

Лопахін. Ні, нічого. Гуля, проте, набіжить здоровенна.

Голоси в залі. Лопахін приїхав! Єрмолай Олексійович!

Пищик. Видом видати, слихом слихати... (*Цілується з Лопахіним*.) Коньячком від тебе попахує, любий мій, душа моя. А ми тут теж розважаємось.

Входить Любов Андріївна.

Любов Андріївна. Це ви, Єрмолаю Олексійовичу? Чому так довго? Де Леонід?

Лопакін. Леонід Андрійович зо мною приїхав, він іде...

Любов Андріївна *(хвилюючись)*. Ну, що? Були торги? Кажіть же!

Лопакін *(сконфужено, боячись виявити свою радість)*. Торги закінчились до чотирьох годин. Ми на поїзд спізналися, довелось чекати до половини десятої. *(Тяжко зітхнувши.)* Ух! у мене трошки голова крутиться...

Входить Гаєв; у правій руці в нього покупки, лівою він витирає сльози.

Любов Андріївна. Льоню, що ж? Льоню, ну? *(Нетерпляче, із сльозами.)* Швидше ж, бога ради...

Гаєв *(нічого їй не відповідає, тільки махає рукою Фірсові, плачучи)*. Ось візьми... Тут анчуси, керченські оселедці... Я сьогодні нічого не їв... Стільки я вистраждав! *(Двері в більярдну відчинені; чути стукіт шарів і голос Яші: „Сім і вісімнадцять“.* У Гаєва міняється вираз обличчя, він уже не плаче.) Втомився я страшенно. Даси мені, Фірсе, переодягтися. *(Іде до себе через залу, за ним Фірс.)*

Пищик. Що на торгах? Розкажуй же!

Любов Андріївна. Продано вишневий сад?

Лопакін. Продано.

Любов Андріївна. Хто купив?

Лопакін. Я купив. (Пауза.)

Любовь Андріївна пригнічена; вона впала б, коли б не стояла коло крісла і стола. Варя знімає з пояса ключі, кидає їх на підлогу, посеред вітальні і виходить.

Лопакін. Я купив! Пождіть, панове, зробіть ласку, у мене голова запаморочилась, говорити не можу... (Сміється.) Прийшли ми на торги, там уже Деріганов. У Леоніда Андрійовича було тільки п'ятнадцять тисяч, а Деріганов поверх боргу зразу надавав тридцять. Бачу, діло таке, я зчепився з ним, надавав сорок. Він сорок п'ять. Я п'ятдесят п'ять. Він, значить, по п'ять накидає, я по десять... Ну, кінчилось. Поверх боргу я надавав дев'яносто, лишилося за мною. Вишневий сад тепер мій! Мій! (Рече.) Боже мій, господи, вишневий сад мій! Скажіть мені, що я п'яний, не при розумі, що все це мені ввижається... (Тупоче ногами.) Не смійтеся з мене! Якби батько мій і дід встали з могил і подивилися на всю пригоду, як їх Ермолай, битий, малописьменний Ермолай, що зимою босий бігав, як оцей самий Ермолай, купив маєток, прекраснішого за який нема нічого на світі. Я купив маєток, де дід і батько були рабами, де їх не пускали навіть на кухню. Я сплю, це тільки ввижається мені, це тільки здається... Це витвір вашої уяви,

покритий темрявою невідомості... *(Піднімає ключі, ласкаво посміхаючись.)* Кинула ключі, хоче показати, що вона вже не хазяйка тут... *(Брязкає ключами.)* Ну, та все одно. *(Чути, як настроюється оркестр.)* Гей, музиканти, грайте, я бажаю вас слухати! Приходьте всі дивитись, як Єрмолай Лопакін рубоне сокирою по вишневому саду, як упадуть на землю дерева! Набудуємо ми дач, і наші внуки і правнуки побачать тут нове життя... Музико, грай!

Грає музика. Любов Андріївна опустила на стілець і гірко плаче.

Лопакін *(з докором.)* Чому ж, чому ви мене не послухали? Бідна моя, хороша, не вернеш тепер. *(Із сльозами.)* О, скоріше б усе це пройшло, скоріше б змінилось якось наше нещадне, нещасливе життя.

Пищик *(бере його під руку, вівголоса).* Вона плаче. Ходімо в залу, хай вона сама... Ходім... *(Бере його за руку і виводить до зали.)*

Лопакін. Що ж таке? Музико, грай виразно! Хай усе так, як я бажаю! *(З іронією.)* Іде новий поміщик, власник вишневого саду! *(Штовхнув ненавмисно столик, ледве не перекинув канделябри.)* За все можу заплатити! *(Виходить з Пищиком.)*

В залі і вітальні нема нікого, крім Любові Андріївни, яка сидить, зщулилася вся і гірко плаче.

Тихо грає музика. Швидко входять Аня і Трофімов. Аня підходить до матері і стає перед нею на коліна. Трофімов зостається коло входу в залу.

Аня. Мамо!.. Мамо, ти плачеш? Люба, добра, хороша моя мамо, моя прекрасна, я люблю тебе... я благословляю тебе. Вишневий сад продано, його вже нема; це правда, правда, але не плач, мамо, в тебе залишилося життя попереду, залишилась твоя хороша, чиста душа... Ходім зо мною, ходім, люба, звідси, ходім!.. Ми насадимо новий сад, розкішніший за цей, ти побачиш його, зрозумієш, і радість тиха, глибока радість зійде на твою душу, як сонце у вечірній час, і ти усміхнешся, мамо! Ходім, любал Ходім!

ЗАВІСА

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Декорація першого акта. Нема ні завіс на вікнах, ні картин; залишилося трохи меблів, які складені в один куток, наче на продаж. Відчувається пустота. Коло вихідних дверей і в глибині сцени складені чемодани, дорожні пакунки і т. ін. Ліворуч двері відчинені, звідти чути голоси Варі й Ані. Лопахін стоїть, чекає. Яша тримає піднос із скляночками, налитими шампанським. В передній Єпіходов зав'язує ящик. За сценою в глибині гомін. Це прийшли прощатися мужики. Голос Гаєва: „Спасибі, братці, спасибі вам“.

Яша. Простий народ прощатись прийшов. Я такої думки, Єрмолаю Олексійовичу, народ добрий, але мало розуміє.

Гомін стихає. Входять через передню Любов Андріївна і Гаєв; вона не плаче, але бліда, лице її тремтить, вона не може говорити.

Гаєв. Ти віддала їм свій гаманець, Любо. Так не можна! Так не можна!

Любов Андріївна. Я не змогла! Я не змогла! *(Обоє виходять.)*

Лопахін *(в двері їм услід)*. Будь ласка, широко прохаю! По скляночці на прощання. З міста не догадався привезти, а на станції знайшов

тільки одну пляшку. Широ прохаю! *(Пауза.)*
Що ж, панове! Не хочете? *(Підходить до дверей.)*
Знав би—не купував. Ну, і я пити не стану.
(Яша обережно ставить піднос на стілець.) Випий,
Яша, хоч ти.

Яша. З від'їжджаючими! Щасливо залишатись! *(Г'є.)* Це шампанське не справжнє, можу вас запевнити.

Лопахін. Вісім карбованців пляшка. *(Пауза.)* Холодно тут страшенно.

Яша. Не топили сьогодні, все одно виїжджаємо. *(Сміється.)*

Лопахін. Чого ти?

Яша. Від задоволення.

Лопахін. Надворі жовтень, а сонячно і тихо, як улітку. Будуватися добре. *(Подивившись на годинник, у двері.)* Панове, майте на увазі, до поїзда залишилося всього сорок хвилин! Значить, через двадцять хвилин на станцію їхати. Поспішайте.

Трофімов у пальто входить із двору.

Трофімов. Мені здається, їхати вже пора. Коні подано. Чорт його знає, де мої калоші. Пропали. *(В двері.)* Аню, немає моїх калош! Не знайшов!

Лопахін. А мені до Харкова треба. Поїду з вами одним поїздом. В Харкові про-

живу всю зиму. Я весь час вештався з вами, замучився без діла. Не можу без роботи, не знаю, що ото робити з руками; теліпаються якось чудно, наче чужі.

Трофімов. Зараз виїдемо, і ви знову візьметесь за свою корисну працю.

Лопахін. Випий но скляночку.

Трофімов. Не стану,

Лопахін. Значить, у Москву тепер?

Трофімов. Так, проводжу їх до міста, а завтра в Москву.

Лопахін. Так... Що ж, професори не читають лекцій, мабуть, усе ждуть, коли приїдеш!

Трофімов. Не твоє діло.

Лопахін. Скільки років, як ти в університеті вчишся?

Трофімов. Придумай щонебудь новіше. Це старе і заяложене. (*Шукає калози.*) Знаєш, ми, мабуть, не побачимось більше, отож дозволь мені дати тобі на прощання одну пораду: не розмахуй руками! Відвикни від цієї звички—розмахувати. І теж от будувати дачі, розраховувати, що з дачників згодом вийдуть окремі хазяї, розраховувати так — це теж значить розмахувати. Як би там не було, все-таки я тебе люблю. В тебе тонкі, ніжні пальці, як у артиста, в тебе тонка, ніжна душа...

Лопахін (*обнімає його*). Прощай, голубчику.

Спасибі за все. Коли треба, візьми в мене грошей на дорогу.

Трофімов. Навіщо мені? Не треба.

Лопахін. Адже у вас нема!

Трофімов. Є. Дякую вам. Я за переклад одержав. Ось вони тут, у кишені. *(Тривожно.)* А калош моїх нема!

Варя *(з другої кімнати)*. Візьміть вашу гидоту! *(Викидає на сцену пару резинових калош.)*

Трофімов. Чого ж ви сердитесь, Варя? Гм... Та це не мої калоші!

Лопахін. Я весною посіяв маку тисячу десятин і тепер заробив сорок тисяч чистого. А коли мій мак цвів, яка це була картина! Так от я, кажу, заробив сорок тисяч і, значить, пропоную тобі в позику, бо можу. Нащо ж носа задирати? Я мужик... по-простому.

Трофімов. Твій батько був мужик, мій—аптекарь, і з цього нічогосінько не випливає. *(Лопахін виймає бумажник.)* Облиш, облиш. Дай мені хоч двісті тисяч, не візьму. Я вільна людина. І все, що так високо і дорого ціните ви всі, багаті й убогі, не має надо мною найменшої влади, от як той пух, що носить ся в повітрі. Я можу обходитись без вас, я можу проходити мимо вас, я сильний і гордий. Людство йде до вищої правди, до вищого щастя, яке тільки можливе на землі, і я в перших рядах!

Лопакін. Дійдеш?

Трофімов. Дійду. *(Пауза.)* Дійду, або покажу іншим шлях, як дійти.

Чути, як вдалині стукають сокирою по дереву.

Лопакін. Ну, прощай, голубчику. Пора їхати. Ми один перед одним носа деремо, а життя знай собі проходить. Коли я працюю довго, без устанку, тоді думки легші, і здається, начебто мені теж відомо, для чого я існую. А скільки, брат, у Росії людей, які існують невідомо для чого. Ну, все одно, циркуляція діла не в цьому. Леонід Андрійович, говорять, прийняв посаду, буде в банку, шість тисяч на рік... Тільки ж не всидить, лінивий дуже...

Аня *(в дверях)*. Мама вас просить: поки вона не поїхала, щоб не рубали саду.

Трофімов. Справді, невже неvistачає такту... *(Виходить через передню.)*

Лопакін. Зараз, зараз... Які, справді. *(Виходить за ним.)*

Аня. Фірса відправили до лікарні?

Яша. Я вранці казав. Відправили, треба гадати.

Аня *(Єпіходову, який проходить через залу)*. Семене Пантелейовичу, довідайтесь, будь ласка, чи відвезли Фірса до лікарні.

Яша (*ображено*). Вранці я казав Єгорові. Чого ж питати по десять раз!

Єпіходов. Довголітній Фірс, на мою остаточну думку, до лагодження непридатний, йому треба до праотців. А я можу йому тільки заздрити. (*Поклав чемодан на картонку з кепелюшком і роздавив.*) Ну, от, звичайно. Так і знав. (*Виходить.*)

Яша (*глузливо*). Двадцять два нещастя...

Варя (*за дверима*). Фірса відвезли до лікарні?

Аня. Відвезли.

Варя. Чому ж листа не взяли до лікаря?

Аня. То треба послати навздогін... (*Виходить.*)

Варя (*з сусідньої кімнати*). Де Яша? Скажіть, мати його прийшла, хоче попрощатися з ним.

Яша (*махає рукою*). Виводять тільки з терпіння.

Дуняша весь час клопочеться коло речей; тепер, коли Яша залишився сам, вона підійшла до нього.

Дуняша. Хоч би глянули разочок, Яша. Ви їдете... мене покидаєте... (*Плаче і кидається йому на шию.*)

Яша. Чого ж плакати? (*П'є шампанське.*) Через шість днів я знов у Парижі. Завтра сядемо в кур'єрський поїзд і покотимо, тільки

нас і бачили. Навіть якимось не йметься віри. Вів ла Франс!..* Тут не по мені, не можу жити... нічого не вдієш. Надивився на не-уцтво — буде з мене. (*П'є шампанське.*) Чого ж плакати? Поводьтєся пристойно, тоді не будете плакати.

Дуняша (*пудриться, дивлячись у дзеркальце*). Пришліть з Парижа листа. Адже я вас любила, Яша, так любила! Я ніжна істота, Яша!

Яша. Ідуть сюди. (*Порається коло чемоданів, тихо наспівує.*)

Входять Любов Андріївна, Гаєв, Аня і Шарлотта Іванівна.

Гаєв. Їхати б нам. Уже небагато залишилось. (*Дивлячись на Яшу.*) Від кого це оселедцем тхне!

Любов Андріївна. Хвилин через десять давайте вже в екіпажі сідати... (*Оглядає кімнату.*) Прощай, любий дім, старий дідусю. Пройде зима, настане весна, а там тебе вже не буде, тебе зруйнують. Скільки бачили ці стіни! (*Цілує гаряче дочку.*) Золото мое, ти сяєш, твої очі блищать, як два алмази. Ти задоволена? Дуже?

Аня. Дуже! Починається нове життя, мамо!

¹ Вів ла Франс! (франц. Vive la France!) — Хай живе Франція! *Прим. ред.*

Гаєв (*весело*). Справді, тепер усе гаразд. До продажу вишневого саду ми всі хвилювалися, страждали, а потім, коли питання було розв'язано остаточно, безповоротно, всі заспокоїлись, повеселіли навіть. Я банківський служака, тепер я фінансист... жовтого в середину, і ти, Любо, все ж виглядаєш краще, це безперечно.

Любов Андріївна. Так. Нерви мої покращали, це правда. (*Їй подають капелюшок і пальто*.) Я сплю добре. Виносьте мої речі, Яша. Пора. (*Ані*.) Дівчинко моя, скоро ми побачимось... Я їду до Парижа, буду жити там на ті гроші, що прислала твоя ярославська бабуся на купівлю маєтку — хай живе бабуся! — а грошей цих вистачить не надовго.

Аня. Ти, мамо, повернешся скоро, скоро... правда ж? Я підготуюся, складу іспит у гімназії і потім буду працювати, тобі допомагати. Ми, мамо, будемо разом читати всякі книжки... Правда? (*Цілує матері руки*.) Ми будемо читати осінніми вечорами, прочитаємо багато книжок, і перед нами відкриється новий, чудовий світ... (*Мрійно*.) Мамо, приїжджай...

Любов Андріївна. Приїду, моє золото. (*Обнімає дочку*.)

Входить Лопахін. Шарлотта тихо наспівує пісеньку.

Гаєв. Щаслива Шарлотта: співає!

Шарлотта (*бере клунок, схожий на сповиту дитину*). Моя дитиночко, люлі-люлі... (*Чути плач дитини: уа! уа!..*) Цить, мій хороший, мій любий хлопчику. (*Уа! Уа!*) Мені тебе так жалко! (*Кидає клунок на місце.*) Так ви, будь ласка, знайдіть мені місце. Я не можу так.

Лопахін. Знайдемо, Шарлотта Іванівна, не турбуйтеся.

Гаєв. Всі нас кидають, Варя йде... ми стали враз непотрібні.

Шарлотта. В місті мені жити ніде. Треба йти кудись... (*Наспівує.*) Однаково...

Входить Пищик.

Лопахін. Чудо природи!..

Пищик (*задихавшись*). Ой, дайте віддыхатися... замучився... Мої найшановніші... Води дайте...

Гаєв. По гроші, мабуть? Пробачте, іду від гріха... (*Виходить.*)

Пищик. Давненько не був у вас... найпрекрасніша... (*Лопахінові.*) Ти тут... радий тебе бачити... величезного розуму людина... візьми... одержуй... (*Подає Лопахінові гроші.*) Чотириста карбованців... за мною залишається вісімсот сорок...:

Лопахін (*не розуміючи, знизує плечима*). Наче у сні... Ти де ж взяв?

Пищик. Стривай... Жарко... Подія най-незвичайніша. Приїхали до мене англійці і знайшли в землі якусь білу глину... (Любові Андріївні.) І вам чотириста... прекрасна, чарівна... (Подає гроші.) Решту потім. (П'є воду.) Зараз один молодий чоловік розповідав у вагоні, нібито якийсь... великий філософ радить плигати з криш... „Плигай!“— каже, і в цьому вся задача. (Здивовано.) Ви подумайте! Води!..

Лопахін. Які ж це англійці?

Пищик. Здав їм ділянку з глиною на двадцять чотири роки... А тепер, вибачте, ніколи... треба скакати далше... Поїду до Знойкова... до Кардамонова... Всім винен... (П'є.) Бувайте здорові... В четвер заїду...

Любов Андріївна. Ми зараз переїжджаємо до міста, а завтра я за кордон...

Пищик. Як? (Стривожено.) Чому до міста? То ж бо я дивлюся на меблі... чемодани... Ну, нічого... (Крізь сльози.) Нічого... Величезного розуму люди... оці англійці... Нічого... Будьте щасливі... Бог допоможе вам... Нічого... Всьому на цьому світі буває кінець... (Цілує руку Любові Андріївні.) А дійде до вас чутка, що мені кінець прийшов, згадайте отого самого... коня і скажіть: „був на світі такий-сякий... Сімеонов-Пищик... царство йому небесне...“ Знаменита погода... Так...

(Виходить дуже збентежений, але зразу ж повертається і говорить у дверях.) Кланялась вам Дашенька! *(Виходить.)*

Любов Андріївна. Тепер можна й їхати. Іду я з двома турботами. Перша — це хворий Фірс. *(Глянувши на годинник.)* Ще хвилин п'ять можна...

Аня. Мамо, Фірса вже відправили в лікарню. Яша відправив ранком.

Любов Андріївна. Другий мій смуток — Варя. Вона звикла рано вставати і працювати, і тепер без праці вона, як риба без води. Схудла, зблідла і плаче, бідненька... *(Пауза.)* Ви це дуже добре знаєте, Єрмолаю Олексійовичу, я мріяла... видати її за вас, та й з усього видно було, що ви поженитесь. *(Шепче Ані, та киває Шарлотті, і обидві виходять.)* Вона вас любить, вам вона до душі, і не знаю, не знаю, чому це ви наче уникаєте одно одного. Не розумію!

Лопахін. Я сам теж не розумію, признатися. Якось чудно все... Коли є ще час, то я хоч і зараз готовий. Покінчимо зразу — і баста, а без вас я, почуваю, не посватаюся.

Любов Андріївна. І чудово. Адже одна хвилина потрібна тільки. Я її зараз покличу...

Лопахін. До речі, і шампанське є. *(Глянувши на скляночки.)* Порожні, хтось уже випив. *(Яша кашляє.)* Це називається вихлебтати...

Любов Андріївна (*жваво*). Чудово. Ми вийдемо... Яша, allez!* Я її покличу... (*В двері.*) Варя, покинь усе, йди сюди. Іди! (*Виходить з Яшею.*)

Лопакін (*глянувши на годинник*). Так... (*Пауза.*)

За дверима стриманий сміх, шепіт, нарешті входить
Варя.

Варя (*довго оглядає речі*). Дивно, ніяк не знайду...

Лопакін. Що ви шукаєте?

Варя. Сама поклала і не пам'ятаю. (*Пауза.*)

Лопакін. Ви куди ж тепер, Варваро Михайлівно?

Варя. Я? До Рагуліних... Договорилася з ними доглядати за хазяйством... за економку, чи що.

Лопакін. Це в Яшнево? Верстов сімдесят буде. (*Пауза.*) От і скінчилось життя в цьому домі...

Варя (*оглядаючи речі*). Де ж це воно... Чи, може, я в сундук поклала... Так, життя в цьому домі скінчилось... більше вже не буде...

Лопакін. А я до Харкова іду зараз... оцим поїздом. Справ багато. А тут у дворі залишаю Єпіходова... Я його найняв.

* Йдіть! (франц.). *Прим. ред.*

Варя. Що ж!

Лопахін. Торік у цю пору вже сніг ішов, коли пам'ятаєте, а тепер тихо, сонячно. От тільки що холодно... Градусів три морозу.

Варя. Я не подивилась. *(Пауза.)* Та й розбитий у нас градусник... *(Пауза.)*

Голос у двері знадвору. Єрмолаю Олексійовичу!..

Лопахін *(наче давно чекав цього поклику)*. Цю ж хвилину! *(Швидко виходить.)*

Варя, сидячи на підлозі, поклавши голову на клунок з одягом, тихо ридає. Відчиняються двері, обережно входить Любов Андріївна.

Любов Андріївна. Що? *(Пауза.)* Треба їхати.

Варя *(вже не плаче, витерла очі)*. Так, пора, мамочко. Я до Рагуліних встигну сьогодні, не спізнитися б тільки на поїзд...

Любов Андріївна *(в двері)*. Аню, одягайся!

Входить Аня, потім Гаєв, Шарлотта Іванівна. На Гаєві тепле пальто з башликом. Сходиться прислуга, візники. Коло речей клопочеться Єпіходов.

Любов Андріївна. Тепер можна і в дорогу.

Аня *(радісно)*. В дорогу!

Гаєв. Друзі мої, любі, дорогі друзі мої! Покидаючи цей дім назавжди, чи можу я змовчати, чи можу втриматися, щоб не висловити на прощання ті почуття, що наповнюють тепер усю мою істоту...

Аня *(благаючи)*. Дядю!

Варя. Дядечку, не треба!

Гаєв *(сумно)*. Дуплетом жовтого в середину... Мовчу...^є

Входить Трофімов, потім Лопахін.

Трофімов. Що ж, панове, пора їхати!

Лопахін. Єпіходов, мое пальто!

Любов Андріївна. Я посиджу ще одну хвилинку. Наче я ніколи не бачила, які в цьому домі стіни, які стелі, і тепер я дивлюсь на них жадібно, з такою ніжною любов'ю...

Гаєв. Пам'ятаю, коли мені було шість років, на трійцю я сидів на цьому вікні і дивився, як мій батько йшов до церкви...

Любов Андріївна. Всі речі забрали?

Лопахін. Здається, все. *(Єпіходову, надіваючи пальто.)* Ти ж, Єпіходов, дивись, щоб усе було в порядку.

Єпіходов *(говорить сиплим голосом)*. Будьте певні, Єрмолаю Олексійовичу!

Лопахін. Чого це в тебе голос такий?

Єпіходов. Оце воду пив, щось проковтнув.

Яша (з презирством). Неуцтво...

Любов Андріївна. Поїдемо — і тут не лишиться ні душі...

Лопахін. До самої весни.

Варя (висмикує з пакунка зонтик, схоже, ніби вона замахується; Лопахін удає, що злякався). Що ви, що ви... Я й не думала.

Трофімов. Панове, ходімо сідати в екіпажі... Вже пора! Зараз поїзд прийде!

Варя. Петю, осьде вони, ваші калоші, коло чемодана. (Із сльозами.) І які вони у вас брудні, старі...

Трофімов (надіваючи калоші). Ходім, панове!..

Гаєв (дуже збентежений, боїться заплакати). Поїзд... станція... Круазе в середину, білого дуплетом в куток...

Любов Андріївна. Ходім!

Лопахін. Всі тут? Нікого там немає? (Замикає бокові двері ліворуч.) Тут речі складені, треба замкнути. Ходім!..

Аня. Прощай, дім! Прощай, старе життя!

Трофімов. Здравствуй, нове життя!.. (Виходить з Анею.)

Варя оглядає кімнату і, не поспішаючи, виходить. Виходять Яша і Шарлотта з собачкою.

Лопахін. Значить, до весни. Виходьте, панове... До побачення!.. (Виходить.)

Любов Андріївна і Гаєв залишилися удвох. Вони наче чекали цього, кидаються на шню одно одному і ридають стримано, тихо, боячись, щоб їх не почули.

Гаєв (*у розпачі*). Сестра моя, сестра моя...

Любов Андріївна. О, мій любий, мій ніжний, прекрасний сад!.. Мое життя, моя молодість, щастя моє, прощай!.. Прощай!..

Голос Ані (*весело закликаючи*). Мамо!..

Голос Трофімова (*весело, піднесено*). Агов!..

Любов Андріївна. В останній раз глянути на стіни, на вікна... По цій кімнаті любила ходити покійна мати...

Гаєв. Сестра моя, сестра моя!..

Голос Ані. Мамо!..

Голос Трофімова. Агов!..

Любов Андріївна. Ми йдемо!.. (*Виходять.*)

Сцена порожня. Чути, як на ключ замикають усі двері, як потім від'їжджають екіпажі. Стає тихо. Серед тиші лунає глухий стук сокири по дереву, який звучить самотньо і сумно.

Чути кроки. З дверей, що праворуч, показується Фірс. Він одягнений, як завжди, в піджаку і білій жилетці, на ногах туфлі. Він хворий.

Фірс (*підходить до дверей, трогає ручку*). Замокнено. Поїхали... (*Сідає на диван.*) Про мене забули... Нічого... я тут посиджу... А Леонід Андрійович, мабуть, шуби не надів, у

пальто поїхав... (Заклопотано зітхає.) А я й не подивився... Молоде - зелене! (Мурмоче щось, чого зрозуміти не можна.) А життя ж то пройшло, наче й не жив... (Лягає.) Я полежу... Силоньки то в тебе немає, нічого не лишилось, нічого... Ех, ти... недотепа!.. (Лежить нерухомо.)

Чути далекий звук, наче з неба, звук струни, що лопнула, завмираючий, сумний. Настає тиша, і тільки чути, як далеко в саду сокирою стукають по дереву.

ЗАВІСА

Редактор
Б. Гурман

★

Художн.-техн. редактор
М. Дмитрієвська

★

Обкладинка
Л. Засенко

Здано до складання 1/XI 1939 р.
Підписано до друку 26/II 1940 р.
Уповноваж. Головліту № 1005.
Тир. 15000. Зам. № 833. 2³/₄ друк.
арк. 1⁷/₈ пап. арк., ф. 60 x 92 см.
Надруковано на фабриці ху-
дожнього друку Державного
Вид-ва „Мистецтво“. Харків,
Пушкінська 44.

Ціна 2 крб.